

Avlivning av sällskapsdjur, utförd av annan än veterinär – ett djurskyddsproblem?

*Euthanasia of companion animals performed by non
veterinarians – a potential animal welfare problem?*

Anna Maria Erixson

**Handledare: Stefan Gunnarsson
Inst. för husdjurens miljö och hälsa**

**Biträdande handledare: Helena Striwing
Jur och fil kand**

Abstract

We know that more than 2/3 of insured dogs in Sweden are put to death by a veterinarian, which means that almost one third are killed in trauma, lost or die in some other way. An unknown number of these are killed by their owner with no veterinarian involved. This graduate thesis contains a specification of the laws that control euthanasia of dogs and cats in Sweden, and the veterinary medical basics on how to perform euthanasia. The objective is also to give understanding on how pet owners choose to put their animal to death and why, and to discuss whether that is an animal welfare problem.

It is legal to kill dogs and cats by shooting, using a sporting gun, provided that it is done according to laws and regulations. The review of verdicts in the thesis shows that those who shoot their pet do not always know how to do it properly, and that some choose other less appropriate measures of putting their animal to death. Strangling, knifing, drowning and hitting them in the head occur but is not legal. In several verdicts the perpetrator was mainly convicted for not verifying that the animal was dead before disposing of the body. Two interviews with persons having euthanised a number of pet animals give their perspective, and tell some of the reasons why not applying to a veterinarian.

The conclusions in the thesis are that the law provides clear information on what is permitted, but the prosecution, evidence and written statements could be better prepared. The prosecution should in all applicable cases bear upon battery (djurplågeri) or secondly violation of the animal protection act (djurskyddslagen), and veterinary statements could be based on more complete information about the alleged crime. Pet animals are totally dependent on public insight in peoples own homes, and social workers and police are important factors of discovery. Because animals cannot tell us what happened, we need to be more ambitious about witness statements and evidence. Autopsy can be of great importance.

A partially misleading idea of how euthanasia is performed at the veterinary clinic makes the pet owner choose to solve the problem himself. The veterinary service of euthanasia also could be improved, with a higher accommodation to the animals and to the demands of pet owners. We as veterinarians could communicate to the public a different picture of how it is done at our clinic.

Key words: euthanasia, dog, cat, animal protection act, battery, animal welfare, pets.

Innehållsförteckning

Inledning	7
Lagar som reglerar avlivning	9
Djurskyddslag (1988:534).....	9
Djurskyddsförordning (1988:539).....	13
Lantbruksstyrelsens föreskrifter och allmänna råd om avlivning av hundar, katter, vissa pälsdjur och daggamla kycklingar m.m. (LSFS 1990:14, saknummer L24)	13
Föreskrifter om ändring i Statens jordbruksverks föreskrifter (SJVFS 2000:160) om hanteringen av vissa djurarter vid slakt eller annan avlivning. (SJVFS 2001:75, saknummer L 22)	15
Brottsbalken	16
Lag (1943:459) om tillsyn över hundar och katter	18
Ordningsslagen (1993:1617).....	19
Vapenförordningen (SFS 1996:70)	19
Naturvårdsverkets föreskrifter och allmänna råd om jakt och statens vilt (NFS 2002:18).....	19
Europarådets konvention om skydd för sällskapsdjur.....	19
Avlivning ur veterinärmedicinskt perspektiv	21
Farmakologisk avlivning	21
Mekanisk avlivning	22
Domar med kommentarer	23
1. Slängde valp i ångfartygets eldstad	23
2. Ströp grannens katt	23
3. Gav två katter godis med glykol	24
4. Slog hund i huvudet med strykjärn	25
5. Avlivade hund med injektion i lunga eller lungsäck	26
6. Knivskar en hund, även åtalad för att ha dödat en papegoja	27
7. Skar halsen av två katter	28
8. Sköt katt, säkerställde ej att den dog	29
9. Dödade skadad katt med yxa, säkerställde ej att den dog	30
10. Dödade hunden genom hängning	30
11. Dödade 4 valpar med upprepade slag, och spolade ned en valp i toaletten	31
12. Åtalades för att ha dödat katt och hund med yxa	32
13. Dödade 6 katter & 2 hundar med yxa och 2 kattungar genom att vrida nacken av dem	33
14. Dränkte katt i toalettstol	34
15. Dödade boaormar med nedfrysning, därefter med stening, ej säkerställt att en dog	35

Intervjuer	39
Intervju med en miljö- och hälsoskyddsinspektör	39
Intervju med en jägare och hunduppfödare	40
Diskussion	43
Avlivningsmetoder	43
Vad kan vi lära oss av domarna?	44
Avlivning utförd av representanter för det allmänna	46
Djurägaren som väljer att avliva sitt djur själv	47
Slutord	47
Författarens tack	49
Referenser	50
Domar	50
Offentligt tryck	50
Litteratur	50
Muntlig kommunikation	51
Internetadresser	52

Inledning

Det finns många sätt för ett djur att dö på. I olika kulturer och för olika människor har djur olika värde. De tillskrivs större eller mindre - eller total avsaknad av - förmåga att känna smärta, ångest, rädsla. Vi människor, som äger och vårdar djuren, är också de som avgör hur deras liv ändas, vare sig vi avlivar dem eller låter dem självdö. Många lägger mer vikt vid sina egna känslor inför denna handling än vid djurets, kanske i tron att de är desamma.

Avlivning av sällskapsdjur har tidigare behandlats av bland andra Ortman (1993), vars fördjupningsarbete rör avlivningsförfarande på olika smådjurskliniker i Sverige och djurägarens sorgereaktioner, och Solheim (1996), vars arbete fokuserar på skillnader mellan djursjukvårdande personals och djurägares attityder och målsättning avseende djursjukvård och avlivning. Ortman (1993) konstaterar att avlivningsproceduren är likartad på olika kliniker i Sverige, men att åsikterna om premedicinering skiljer sig åt. Hon skriver också om svårigheten att avgöra när det är dags att avsluta ett djurs liv, och ger exempel på frågeställningar, riktade till både veterinär och djurägare, som kan underlätta beslutet. Solheim (1996) har med sin enkätstudie visat på vissa skillnader i inställningen till avlivning mellan djurägare och djurvårdande personal, men utan att sammanställa några slutsatser. Urvalet av personer som svarat på enkäten kan inte anses representativt för en större grupp djurägare eller djurvårdande personal. Hon nämner dock i sin litteraturstudie att 10% av patienterna vid en djurklinik dör, och att 70% av dessa avlivas. Det innebär att 30% av dödsfallen på en djurklinik - 3% av klinikens patienter - självdör.

Av försäkringsbolaget Agrias statistik framgår att 70% av de i bolaget försäkrade hundarna avlivas av veterinär (Egenvall 1999). Slutsatsen kan dras att de övriga 30% förolyckas, springer bort eller dör på annat sätt.

Tidningen ATL publicerade 31/3 2000 en artikel i vilken det uppgavs att "tusentals jakthundar och andra tamdjur avlivas årligen med jaktvapen, vilket är brottsligt i de flesta fall...", och man i första hand var indignerade över att vapenlagstiftningen inte tillåter annan användning av vapnen än den man har licens för, nämligen jakt eller målskytte. Vapenförordningen fick dock en annan lydelse just år 2000, som tillåter användningen av jaktvapen för avlivning av djur. I artikeln fanns, liksom hos de flesta jägare jag talat med, ingen reflektion över risken att hund eller människa ska tillfogas skada vid denna känslomässigt laddade och helt oövade situation. I Hundsport (Cederlund 2000) upplöstes med eftertryck att det inte ska anses som sämre att själv skjuta sin hund, än att låta en veterinär avliva den.

När ett djur avlivas, oavsett orsak, bör metoden vara så skonsam som möjligt, så att onödigt fysiskt och psykiskt lidande undviks. Släkt och vänners berättelser, artiklar i tidningar, vittnesbörd från djurskyddsinspektörer och händelseförlopp beskrivna i domslut vittnar om att det årligen dör ett antal djur - okänt hur många -

antingen i plågor efter sjukdom eller trauma, eller avlivade på sätt som medför ångest och smärta under ibland mycket lång tid, innan döden slutligen inträder. Att på något sätt kvantifiera hur många sällskapsdjur som dör på liknande sätt är en svår uppgift. Lättare är att titta på olika attityder till avlivning av djur, och att granska de domslut som finns för att se hur den svenska rätten tillämpar de lagar som reglerar avlivning, i detta sammanhang av hund och katt.

Ansatsen i detta arbete är att kunna beskriva hur sällskapsdjur, i första hand hundar, avlivas utan veterinär hjälp. Vidare vill jag undersöka djurägares skäl att välja avlivning utan veterinär hjälp, samt definiera befintligt lagrum för avlivning av sällskapsdjur och tillämpningen av lagen i domstolspraxis. Jag vill också utreda och bedöma om avlivning utförd av djurägare utgör ett djurskyddsproblem.

Av praktiska skäl är inte ambitionen att beskriva djurägarnas ställningstaganden heltäckande, utan att ge förståelse för vilka faktorer som kan ligga till grund för beslutet att avliva sitt djur själv, och hur man som veterinär skulle kunna påverka ett sådant val.

Lagar som reglerar avlivning

Djurskyddet regleras framför allt i djurskyddslagen och djurskyddsförordningen, med därtill hörande föreskrifter. Djurskyddslagen har ett preventivt syfte, den ska förhindra att djur utsätts för onödigt lidande. När ett djur utsätts för lidande kan istället brottsbalkens 16 kap 13 §, som reglerar djurplågeribrott, tillämpas. Man kan alltså dömas för brott mot djurskyddslagen om man inte följer de bestämmelser som finns, och för djurplågeri om det går att visa att man utsatt djur för lidande och övriga brottsrekvisit är uppfyllda. Straffet är högst två års fängelse för båda typerna av brott.

Eftersom djur i lagstiftningen betraktas som egendom, finns också möjligheten att åtala någon för skadegörelse om personen ifråga utsatt någon annans djur för lidande. Då är maxstraffet i stället fyra år.

Avlivning av sällskapsdjur ska ske på ett sätt som följer djurskyddslagens krav på att djuret ej utsätts för lidande. Föreskrifter om hur avlivningen ska utföras har endast utfärdats för vissa djurslag. Avlivning av sällskapsdjuren hund och katt regleras i lantbruksstyrelsens föreskrifter och allmänna råd (LSFS 1990:14) om avlivning av hundar, katter, vissa pälsdjur och daggamla kycklingar m.m.

Här nedan diskuteras de delar av lagstiftningen som på något sätt reglerar avlivning av hund och katt.

Djurskyddslag (1988:534)

I förarbetena (Prop. 1987/88:93, JoU 1987/88:22) till dagens djurskyddslag, som trädde i kraft 1 juli 1988, framfördes en del allmän kritik av lagförslaget. Syftet med den nya lagen var dels att genom en redaktionell och teknisk översyn åstadkomma en mindre svåröverskådlig lagstiftning i form av en ramlag med detaljregleringar i förordning och föreskrifter, dels att förstärka djurskyddet med vissa ändringar av innehållet. Man ska komma ihåg att detta arbete skedde under en tid då den allmänna debatten handlade om "djurfabriker", specialiserad storskalig livsmedelsproduktion, och otrevliga förhållanden på slakterier. Den nya lagen innebar många stora förbättringar i de livsmedelsproducerande djurens djurskydd. Sällskapsdjuren uppmärksammades dock inte i lika hög grad, vilket lagen också fått kritik för i förarbetena. I ett avslagsyrkande (motion Jo51(c)), som i sin tur avslogs, ansåg man att sällskapsdjurens situation så gott som helt utelämnats (JoU 1987/88:22). Jordbruksutskottet menade i stället att djur inom husdjurskötseln utgör en särskilt utsatt grupp på grund av de ekonomiska intressen som ligger i djurhållningen. Mot detta kan man argumentera att sällskapsdjuren är extra utsatta på grund av bristen på insyn. Djuren är tysta offer och beroende av att någon vittnar om vad som skett.

Kammarrätten i Sundsvall kommenterade om lagförslaget i sin helhet, att det i några fall är svårt att avgöra huruvida en viss ändring av bestämmelserna varit

avsedd eller om författningstexten endast fått en mindre lyckad utformning och därigenom föranlett tveksamhet om innebörden (Prop. 1987/88:93 Bilaga 2). Svenska Veterinärförbundet och Svenska Kennelklubben påpekar i samma dokument att den nya lagen ger dåvarande Lantbruksstyrelsen stora befogenheter att utfärda detaljföreskrifter, och att lagens innehåll i hög grad kommer att bestämmas av dessa föreskrifter. Båda remissinstanserna poängterar vikten av ett riktigt remissförfarande.

1 § Denna lag avser vård och behandling av husdjur. Den avser också andra djur om de hålls i fångenskap eller används för ändamål som avses i 19 §. (19 § avser försöksdjur.)

I förarbetena anges att lagen ska gälla husdjur oavsett om de hålls i fångenskap eller ej. Husdjur anses vara sådana djur som ständigt lever under människans vård och av människan används för bestämda ändamål.

2 § Djur skall behandlas väl och skyddas mot onödigt lidande och sjukdom.

Här föreslogs först formuleringen ”smärta, ångest och annat lidande”, vilken mottogs med mycket blandade remissvar. Flera instanser anser att ”lidande” är ett heltäckande begrepp som innefattar både smärta och ångest, medan andra välkomnar ett förtydligande och en breddning av lidandebegreppet. Naturvetenskapliga forskningsrådet och Universitets- och högskoleämbetet hävdar att ordet ”ångest” är subjektivt och inte används i naturvetenskaplig beteendeforskning, och därför bör undvikas i lagtexten. Cirkusakademien uttrycker särskild oro över risken för den enligt dem oriktiga uppfattningen att djur skulle lida som människor i fångenskap, och anser att ”ångest” inte är en adekvat beteckning för någon hos djur förekommande sinnesrörelse.

Uttrycket ”onödigt lidande” förklaras med att det finns situationer då ett visst lidande är oundvikligt, till exempel vid diagnostik och terapi av sjuka djur och vid användning av försöksdjur. Denna paragraf lägger grunden för bedömningen av vilka avlivningsmetoder som kan användas i olika sammanhang, samt när ett djur bör avlivas.

9 § Om ett djur är sjukt, skadat eller på annat sätt genom sitt beteende visar tecken på ohälsa, skall djuret snarast ges nödvändig vård, vid behov av veterinär, eller andra åtgärder vidtas, om inte sjukdomen eller skadan är så svår att djuret måste avlivas omedelbart.

Detta är en *handlingsplikt* (av flera) (Striwing, 1987). Handlingsplikten innebär en särskild omvårdnadsskyldighet för skadade och sjuka djur i fångenskap, och innebär att om djurets sjukdom eller skada är av den arten, att den läkande behandling som djurhållaren själv eller annan lekman kan ge är otillräcklig, har djurhållaren att välja mellan att låta veterinärbehandla djuret eller att avliva det. Underlåtenhet att fullgöra denna handlingsplikt kan medföra straffansvar.

I förarbetet förtydligas att det är ägaren av djuret eller den som på annan grund innehar eller förfogar över djuret som är ansvariga för att bestämmelserna i djurskyddslagen iakttas (Prop. 1987/88:93, s55). Handlande eller underlåtenhet av personer utanför den ansvariga kretsen får bedömas enligt bestämmelserna om djurplågeri i brottsbalken. Lagstiftaren understryker att paragrafen handlar om skyldigheten att sörja för nödvändig vård av djuret, och att något krav på att djur under vissa förutsättningar ska dödas ej har intagits i lagen.

Figur 1. Djur ska behandlas väl och skyddas mot onödigt lidande och sjukdom.

13 § När djur förs till slakt och när de slaktas, skall de skonas från onödigt obehag och lidande.

14 § Husdjur skall vid slakten vara bedövat när blodet tappas av. Andra åtgärder vid slakten får inte vidtas innan djuret är dött.

Diskussionerna kring dessa bestämmelser har dels rört undantag för kaniner och fjäderfä, och dels det faktum att lagen inte reglerar avlivning av vare sig sällskapsdjur eller försöksdjur (Prop. 1987/88:93 Bilaga 2). Universitets- och högskoleämbetet och Naturvetenskapliga forskningsrådet gör påpekandet att bestämmelserna bara gäller avlivning av animalieproduktionens djur, då med tanken att avlivningsmetoder för försöksdjur borde regleras. Till samma paragraf kommenterade Kammarrätten i Sundsvall att föreslagen lagstiftning inte innehöll bestämmelser om avlivning av djur i annat fall än slakt av husdjur, och att skäl till detta inte redovisades.

15 § Regeringen eller, efter regeringens bemyndigande, Jordbruksverket får meddela ytterligare föreskrifter om slakt och om avlivning av djur i andra fall.

I förarbetena nämns LSFS 1977:18, en kungörelse som då reglerade avlivning av hund och katt, men som i huvudsak endast var rådgivande. Dessutom diskuteras det faktum att Europarådet just färdigställt en konvention om skydd för sällskapsdjur, där en del bestämmelser om avlivning ingår. Sverige har nu undertecknat konventionen, och föreskrifterna i nu gällande LSFS 1990:14 redovisas nedan.

I motion Jo42 (fp) anfördes att det i denna paragraf borde finnas ett uttryckligt förbud mot dränkning och kvävning som avlivningsmetod. Utskottet svarade att det ej var lämpligt av rättssäkerhetsskäl, samt att sådana fall i viss utsträckning torde kunna beivras med hjälp av djurplågeristadgandet i brottsbalken.

29 § Länsstyrelsen skall meddela förbud att ha hand om djur eller ett visst slag av djur för den som

...

4. har dömts för djurplågeri enligt 16 kap. 13 § brottsbalken, eller

5. vid upprepade tillfällen dömts för brott mot denna lag eller mot föreskrifter som meddelats med stöd av lagen eller vid upprepade tillfällen varit föremål för beslut enligt 26 § (förelägganden, författarens anmärkning).

...

Denna lag fick ny lydelse 2003 och ger nu länsstyrelsen i uppdrag att meddela djurförbud till den som döms för djurplågeri. Länsstyrelsen måste dock få reda på när så inträffar. Kommunen måste också hålla personer med djurförbud under viss kontroll, och följa upp ändrade folkbokföringsadresser så att ny ansvarig kommun kan informeras.

30 § Påträffas ett djur så svårt sjukt eller skadat att det bör avlivas omedelbart, får en veterinär eller en polisman och i brådskande fall någon annan genast avliva djuret. Den som har avlivat djuret skall underrätta ägaren eller innehavaren av djuret om detta. Om detta inte kan ske, skall polismyndighet underrättas.

Denna bestämmelse avser extraordinära situationer, då ett djur måste dödas för att avkorta lidandet. Då behöver inte lagens bestämmelser om hur djur får avlivas följas. Uppenbart är dock att det handlar om barmhärtighetsgärning.

Bestämmelsen avser endast sådana fall då det inte råder någon tvekan om att det enda handlingsalternativet är omedelbart avlivande. Syftet med bestämmelsen är att i så stor utsträckning som möjligt förkorta lidandet hos ett svårt sjukt eller skadat djur. Svenska Kennelklubben påpekar i förarbetena (Prop 1987/88:93 Bilaga 2) att om varje person medges rätt att avliva även andras djur (i händelse av svåra skador), bör utförliga anvisningar utfärdas till allmänheten. Risker för felanvändning av bestämmelsen tas upp av flera remissinstanser, vilka vill behålla formuleringar som "synnerligen trängande", "uppenbarligen måste dödas" och kravet på att inhämta samtycke från djurets ägare när så är möjligt, från den tidigare lagstiftningen. LRF undrar hur en enskild person ska kunna avgöra vad som är trängande fall. Lagstiftaren menar att faran för obefogade ingrepp och missbruk är obetydlig, medan starka djurskyddsaspekter talar för att förkorta djurets lidande.

36 § *Till böter eller fängelse i högst två år döms den som med uppsåt eller av oaktsamhet*

1. *bryter mot 3, 5, 6, 8-11, 13, 14, 16-19 a eller 21 §,*
2. *bryter mot en föreskrift som har meddelats med stöd av denna lag, eller*
3. *underlåter att följa ett sådant föreläggande eller bryter mot ett sådant förbud som avses i 29 § (djurförbud, förf. anm.).*

Om brottet har begåtts med uppsåt och avsett en förpliktelse av väsentlig betydelse från djurskyddssynpunkt, döms till fängelse i högst två år.

Om gärningen är att anse som ringa skall inte dömas till ansvar.

Till ansvar enligt denna paragraf döms inte om gärningen är belagd med samma eller strängare straff i brottsbalken.

Här infördes en skärpning av bestämmelserna genom att även oaktsamhet medför straffansvar (Prop 1987/88:93 s71). I förarbetena understryks att det inte behöver visas att ett djur har utsatts för lidande för att djurskyddslagens straffbestämmelser ska vara tillämpliga. Att djuret utsatts för lidande är däremot en förutsättning i brottsbalkens djurplågeristadgande, som utöver annat även kräver att oaktsamheten är grov.

Sista stycket innebär att om gärningen uppfyller rekvisiten för djurplågeribrott ska gärningsmannen dömas för detta.

Djurskyddsförordning (1988:539)

Djurskyddsförordningen behandlar slakt med mera i 30-32 §§. Där står inget om sällskapsdjur.

32 § *Jordbruksverket får meddela ytterligare föreskrifter om slakt och om avlivning av djur i andra fall.*

Denna paragraf åberopas ibland i åtalsanmälan, och utgör det lagliga stödet för LSFS 1990:14.

Lantbruksstyrelsens föreskrifter och allmänna råd om avlivning av hundar, katter, vissa pälsdjur och daggamla kycklingar m.m. (LSFS 1990:14, saknummer L24)

Hund och katt över åtta dagars ålder får endast avlivas genom överdos av narkosmedel under veterinärs överinseende eller skjutning med ett vapen på sätt som framgår av föreskrifterna. Valpar och kattungar under åtta dagars ålder får även avlivas med ett slag mot huvudet på sätt som framgår av föreskrifterna.

2 § *Den som skall utföra avlivningen skall vara väl förtrogen med den aktuella avlivningsmetoden samt förvissa sig om att djuret är dött innan vidare åtgärder företas med kroppen.*

3 § Avlivning av hundar och katter skall ske genom en överdos av narkosmedel, genom skjutning med ett vapen eller genom slag mot huvudet i enlighet med 4-6 §§.

4 § Avlivning med narkosmedel skall utföras av veterinär, eller under veterinärt ansvar av en i metoden särskilt utbildad lekman. Tillförseln av preparatet skall ske genom intravenös eller intraperitoneal injektion. Den använda beredningen får inte innehålla preparat med specifik muskelrelaxerande effekt.

Allmänna råd: Vävnadsretande preparat bör tillföras intravenöst.

5 § Vid avlivning med skjutvapen får endast användas vapen tillåtna för jakt samt pistol av kaliber 7,65 eller grövre. Skottet skall avfyras mot bakhuvudet (nackregionen) på högst tre meters avstånd. Avlivning med pistol får endast ske om vapnets mynning bringas i direkt kontakt med djurets bakhuvud.

Allmänna råd: Det lämpligaste vapnet är hagelgevär för jaktbruk med kaliber 20 eller grövre. I andra hand kan kulgevär för jaktbruk användas.

Vilka skjutvapen och vilken ammunition som är tillåtna för jakt specificeras i Naturvårdsverkets föreskrifter och allmänna råd om jakt och statens vilt (NFS 2002:18). Man kan ifrågasätta det lämpliga i att använda ett lätt kulvapen (klass fyra), godkänt för jakt på bland annat vildkanin, iller och fiskmås, för att avliva en hund, även om pipan bringas i kontakt med huvudet. Rent formellt skulle det vara tillåtet, men för att hunden ska dö omedelbart krävs att skottet går i exakt rätt riktning och verkligen orsakar tillräcklig hjärnskada. Det står inget i LSFS 1990:14 om skottets riktning vid avlivning. Den som utför avlivningen ska dock vara väl förtrogen med metoden. Se även figur 2.

Figur 2. Skottet ska enligt LSFS 1990:14 avfyras mot bakhuvudet (nackregionen) på högst tre meters avstånd.

6 § Avlivning av hundvalp eller kattunge upp till åtta dagars ålder får utföras genom slag mot huvudet. Slaget skall utföras med sådan precision att det medför omedelbar medvetlöshet och död.

Allmänna råd: När en hundvalp eller kattunge avlivas enligt 6 § bör djuret inte vara större än att det kan fattas med en hand, varefter djurets huvud med ett hårt, snärtigt slag slås mot ett fast förankrat, hårt föremål.

Djuret ska alltså omedelbart förlora medvetandet genom att hjärnbarken tillfogas stor skada, och döden orsakas av att hjärna och hjärnstam skadats så omfattande att livsuppehållande funktioner avbryts.

Från 1 december 2004 är denna författning utbytt mot Djurskyddsmyndighetens föreskrifter och allmänna råd om avlivning av hundar, katter och vissa pälsdjur (DFS 2004:7, saknummer L 24). Ordalydelsen gällande hundar och katter är oförändrad.

Föreskrifter om ändring i Statens jordbruksverks föreskrifter (SJVFS 2000:160) om hanteringen av vissa djurarter vid slakt eller annan avlivning. (SJVFS 2001:75, saknummer L 22)

L22 reglerar slakt av livsmedelsproducerande djur, och inte avlivning av sällskapsdjur. Eftersom det ibland dras paralleller mellan hur någon avlivat sin

hund eller katt och hur personen ifråga har vana vid att slakta djur, behöver vissa grundförutsättningar belysas.

I 5 kapitlet 4 § anges vilka metoder som är tillåtna för *bedövning* av olika djurslag och i olika sammanhang; bultpistol, kulvapen, elektricitet, koldioxid och slag i huvudet. 6 kapitlet behandlar själva *avlivningen*, som sker med avblodning, narkosmedel, homogenisering (snabbroterande slagor, enbart daggamla kycklingar), koldioxid (daggamla kycklingar) eller slag i huvudet (enbart enstaka sjuka individer av smågrisar under 14 dagars ålder, strutskycklingar och övriga fjäderfä).

6 kapitlet 2 § *Avblodning skall påbörjas vid bedövning med*

1. *bultpistol eller kulvapen inom 60 sekunder efter utförd bedövning,*
2. *elektricitet inom 20 sekunder efter utförd bedövning, samt*
3. *koldioxid inom 60 sekunder efter utförd bedövning.*

Skjutning av livsmedelsproducerande djur med bultpistol eller kulvapen måste alltså följas av avlivning meddelst avblodning.

Från 1 januari 2005 är denna författning utbytt mot Djurskyddsmyndighetens föreskrifter och allmänna råd vid hanteringen av vissa djurarter vid slakt eller annan avlivning (DFS 2004:12, saknummer L 22). Ordalydelsen som citeras ovan är oförändrad.

Brottsbalken

Djurplågeri

16 kapitlet 13 § *Om någon uppsåtligt eller av grov oaktsamhet, genom misshandel, överansträngning eller vanvård eller på annat sätt, otillbörligen utsätter djur för lidande, dömes för djurplågeri till böter eller fängelse i högst två år.*

Brottsbalkens 16 kapitel handlar om brott mot allmän ordning. Där regleras utöver djurplågeri till exempel förargelseväckande beteende och olaga diskriminering. Striwing (1998a, s46) påminner om att kriminaliseringen av djurplågeri primärt skyddar vår sinnesfrid, och att sinnesfriden behöver rättsligt skydd eftersom vi människor blir upprörda och indignerade över vetskapen om att djur lider, för att de behandlas illa.

För att dömas för djurplågeri krävs att djuret upplevt lidande, samt att det otillbörligen utsatts för detta uppsåtligt eller åtminstone av grov oaktsamhet. Juridiskt definieras lidande som "plåga som haft en inte blott obetydlig intensitet och varaktighet" (Prop 1972:122). Någon gradering av lidandet utöver denna, är inte nödvändig. Man ska ha i åtanke att ett lidande inte nödvändigtvis är fysiskt,

utan kan vara psykiskt i form av exempelvis rädsla, stress och ångest (Prop 1987/88:93 s50).

Paragrafen om djurplågeri har haft samma lydelse sedan 1972, då även fall som orsakats av grov oaktsamhet inkluderades (Beckman et al 1990 s291-293). 1965 borttogs ordet "otillbörligt" som stod framför lidande, och istället tillades "otillbörligen" framför "utsätter djur". Detta var en betydelsefull ändring, eftersom diskussionerna i rättsalen dittills handlat om huruvida ett lidande varit otillbörligt eller inte. Fortfarande förekommer det att åklagare och domstolar, även hovrätten, tar miste på denna distinktion (Striwing, muntligt meddelande 2004-05-11 och 2004-12-17). Den nya formuleringen uttrycker att det är själva handlingen som är otillbörlig, och att det i vissa fall, till exempel för vetenskapliga ändamål, kan vara tillåtet att utsätta djur för lidande. Mer om ändringar i ordalydelsen kan läsas i Striwing (1987) s. 350-352.

För att ett brott enligt BrB 16 kap 13 § ska vara begånget, ska vissa förutsättningar vara uppfyllda, objektiva och subjektiva brottsrekvisit (Striwing 1998b, Sannerholm muntligt meddelande 2004-05-12). De objektiva brottsrekvisiten vid djurplågeri är misshandel, överansträngning, vanvård, annat sätt, otillbörligen utsätter och lidande. Som nämnts ovan finns i förarbetena till lagen en definition av lidandet. Dessutom finns ett subjektivt brottsrekvisit: gärningsmannen ska ha handlat uppsåtligt eller grovt oaktsamt. Uppsåt kan vara direkt (effekten är avsedd eller genomgångsled för något annat gärningsmannen vill uppnå), indirekt (gärningsmannen inser att djuret kommer att lida som en konsekvens av gärningen) eller eventuellt (gärningsmannen inser att det finns risk att djuret kommer att lida, men inte ens visshet om detta får honom att handla annorlunda) (Striwing, muntligt meddelande 2004-05-11). Grov oaktsamhet kommer framför allt i fråga vid åsidosättande av de allmänna reglerna i djurskyddslagen eller dess tillämpningsföreskrifter (Beckman et al 1990 s292), och ska framstå som grov i det enskilda fallet. Större krav ställs på den som på grund av yrke, utbildning eller erfarenhet kan anses vara förtrogen med skötsel av aktuellt djurslag.

Värt att notera är också att djurplågeristadgandet inte gör någon åtskillnad mellan djurslag, men att djurets förmåga att uppleva lidande ger naturliga begränsningar. Forskning om djurs kognitiva förmåga kan här bli avgörande.

När djurplågeribestämmelserna överfördes från strafflagen 1962 frångicks den regelmässiga omvandlingen av fängelse utan utsatt maximitid till ett maxstraff på sex månaders fängelse (Beckman et al 1990 s293). I stället fastställdes att maximistraffet ska vara fängelse i två år, detta för att markera att djurplågeri betraktas som ett allvarligt brott.

29 kapitlet 1 § *Straff skall, med beaktande av intresset av en enhetlig rättstillämpning, bestämmas inom ramen för den tillämpliga straffskalan efter brottets eller den samlade brottslighetens straffvärde.*

Vid bedömningen av straffvärdet skall särskilt beaktas den skada, kränkning eller fara som gärningen inneburit, vad den tilltalade insett eller borde ha insett om detta samt de avsikter eller motiv som han haft.

Generellt sett används vanligen den nedre tredjedelen av straffskalan (Striwing muntligt meddelande 2004-05-11). Det har dock förekommit domar med långa fängelsestraff, till exempel 11 månaders fängelse för en djurägare på Orust 2003 (Runde, muntligt meddelande 2004-05-13).

Skadegörelse

12 kapitlet 1 § *Den som förstör eller skadar egendom, fast eller lös, till men för annans rätt därtill, dömes för skadegörelse till böter eller fängelse i högst sex månader.*

12 kapitlet 3 § *Om brott som i 1 § sägs är att anse som grovt, skall för grov skadegörelse dömas till fängelse i högst fyra år.*

Vid bedömmande huruvida brottet är grovt skall särskilt beaktas, om av gärningen kommit synnerlig fara för någons liv eller hälsa eller skadan drabbat sak av stor kulturell eller ekonomisk betydelse eller om skadan eljest är synnerligen kännbar.

Eftersom djur i vår rättsordning är saker, egendom, kan de bli föremål för egendomsbrott såsom stöld och skadegörelse (Striwing 1998a, s26).

Lag (1943:459) om tillsyn över hundar och katter

Lagen återfinnes i Byggningsbalken

3 § 3st *Anträffas en hund, som avses i 2 § (visat benägenhet att bita människor eller hemdjur, förf. anm.) lös på område där hemdjur finns, får hunden, om den ej låter sig tas om hand, dödas av den som äger eller vårdar hemdjuren.*

Hur detta ska gå till anges ej, men med tanke på att det gäller hund som ej låter sig tas om hand, är det troligt att lagen i detta fall accepterar att den skjuts på längre håll än tre meter. Den som äger eller vårdar hemdjuren förutsätts tydligen vara väl förtrogen med sådan avlivningsmetod.

7 § *En katt som med skäl kan antas vara övergiven eller förvildad, får dödas av jakträttshavaren eller någon som företräder denne. Inom tätbebyggt område krävs dock tillstånd av polismyndigheten.*

Ett stort antal katter avlivas på uppdrag av kommunernas miljökontor, då de förvildats och utgör en störning och smittrisk för invånarna. Detta tas upp i diskussionen.

Ordningslagen (1993:1617)

3 kapitlet 6 § st. 1 *Sprängning och skjutning med eldvapen får inte utan tillstånd av polismyndigheten äga rum inom område som omfattas av detaljplan.*

Den som avser att avliva ett djur med skjutvapen bör se till att han befinner sig på mark där han har rätt att bära vapen och avlossa skott.

Vapenförordningen (SFS 1996:70)

3 kapitlet 3 § *Rätt att använda skjutvapen för jakt innefattar, om inte annat anges, rätt att använda vapnet även till övning eller tävling samt till avlivning av djur. Rätt att använda skjutvapen för skyddsändamål innefattar, om inte annat anges, rätt att använda vapnet även till övning eller tävling.*

Den som har tillstånd att inneha vapen för jaktändamål, får också använda dessa vapen för avlivning av djur.

Naturvårdsverkets föreskrifter och allmänna råd om jakt och statens vilt (NFS 2002:18)

Kulvapen och ammunition delas in i klass 1 – 4, där klass 1 är den vanliga älgstudsaren med en anslagsenergi på 2000-2700 J efter 100 meters kulbana, och klass 4 ett lätt vapen med en anslagsenergi vid mynningen på minst 150 J, med vilket man får jaga bland annat vildkanin, iller och fiskmås. Vad gäller hagelvapen ska de ha en pipplängd av minst 48 cm, och minsta tillåtna kaliber är .410 (36). För denna minsta kaliber gäller samma djurartsbegränsningar som för kulvapen klass 4.

Europarådets konvention om skydd för sällskapsdjur

Europarådet bildades 1949, och Sverige var en av de tio första medlemsstaterna (www.regeringen.se 2004). Syftet var samarbete för att värna demokrati, respekt för de mänskliga rättigheterna och rättsstatens principer. Europarådets mest kända dokument är Europakonventionen om mänskliga rättigheter från 4/11 1950, som återfinns i Sveriges Rikes Lag under Regeringsformen. Alla Europas stater utom Monaco och Vitryssland är medlemmar, 45 stycken.

Konventionen om skydd för sällskapsdjur öppnades för underskrift 13/11 1987, och trädde i kraft 1/5 1992 då fyra stater ratificerat den (<http://conventions.coe.int> 2004). Sverige skrev på 14/3 1989. Bakgrunden till dokumentet är bland annat en önskan att skapa en gemensam lägsta standard för ansvarsfullt ägande av sällskapsdjur. Konventionen skrevs som original på engelska och franska, varför de aktuella punkterna här återges på engelska.

Chapter II – Principles for the keeping of pet animals

Article 3 – Basic principles for animal welfare

- 1 Nobody shall cause a pet animal unnecessary pain, suffering or distress.
- 2 Nobody shall abandon a pet animal.

Article 4 – Keeping

- 1 Any person who keeps a pet animal or who has agreed to look after it, shall be responsible for its health and welfare.
- 2 Any person who is keeping a pet animal or who is looking after it shall provide accommodation, care and attention which take account of the ethological needs of the animal in accordance with its species and breed, in particular:
  - a give it suitable and sufficient food and water;
  - b provide it with adequate opportunities for exercise;
  - c take all reasonable measures to prevent its escape;
- 3 An animal shall not be kept as a pet animal if:
  - a the conditions of paragraph 2 above are not met or if,
  - b in spite of these conditions being met, the animal cannot adapt itself to captivity.

Article 11 – Killing

- 1 Only a veterinarian or another competent person shall kill a pet animal except in an emergency to terminate an animal's suffering when veterinary or other competent assistance cannot be quickly obtained or in any other emergency covered by national legislation. All killing shall be done with the minimum of physical and mental suffering appropriate to the circumstances. The method chosen, except in an emergency, shall either:
  - a cause immediate loss of consciousness and death, or
  - b begin with the induction of deep general anaesthesia to be followed by a step which will ultimately and certainly cause death.The person responsible for the killing shall make sure that the animal is dead before the carcass is disposed of.
- 2 The following methods of killing shall be prohibited:
  - a drowning and other methods of suffocation if they do not produce the effects required in sub-paragraph 1.b;
  - b the use of any poisonous substance or drug, the dose and application of which cannot be controlled so as to give the effect mentioned in paragraph 1;
  - c electrocution unless preceded by immediate induction of loss of consciousness.

Dokumentets huvudsakliga intention och många av dess formuleringar återfinns i den nya djurskyddslagstiftningen. Vad som står om avlivning i konventionen återfinns i LSFS 1990:14.

Avlivning ur veterinärmedicinskt perspektiv

Olika avlivningsmetoder, farmakologiska och mekaniska, och deras verkningsmekanismer behandlades ingående av en panel bestående av veterinärer inom American Veterinary Medical Association 1992. De producerade en rapport (Andrews et al 1993) som ger riktlinjer för avlivning av djur i olika sammanhang. Rapporten är en omfattande genomgång av olika avlivningsmetoders verkningsmekanismer och lämplighet, och refereras här i korthet.

En acceptabel avlivningsteknik bör snabbt inducera medvetlöshet, följd av hjärtstillestånd eller andningsstillestånd och slutligen upphörd hjärnfunction (Andrews et al 1993). Dessutom bör stress och ångest som djuret upplever i anslutning till avlivningen minimeras. Ett djur kan bara uppleva smärta om hjärnbarken och subkortikala strukturer är funktionella, det vill säga om djuret är vid medvetande.

Andrews et al (1993) poängterar tydligt att det är absolut nödvändigt att verifiera att djuret är dött efter avlivningen, innan kroppen avyttras. Upphörda livstecken ska konstateras på ett sätt som är relevant med hänsyn till avlivningsmetoden och djurarten. Panelen rekommenderar vidare att andra djur ej ska vara närvarande vid avlivning, och speciellt inte djur av samma art.

Farmakologisk avlivning kan ske med hjälp av injektion eller inhalation. Det absolut viktigaste här, som vid alla avlivningsmetoder, är att det omsorgsfullt kontrolleras att döden verkligen inträtt. Medvetlöshet ska inträda innan muskelaktiviteten förloras, vilket innebär att preparat med enbart muskelavslappnande funktion är absolut bannlysta. Avlivning med hjälp av inhalation tar tid, eftersom gasen måste nå en viss koncentration i alveolerna innan den har effekt. Därför passar denna metod bara om djuret ej upplever ångest eller smärta under tiden före medvetlöshetens inträdande.

Farmakologisk avlivning

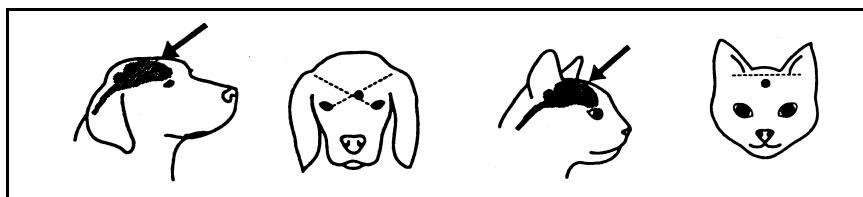
De injicerbara avlivningspreparat som behandlas i Andrews et al (1993) hämmar vitala nervceller i hjärnan och inducerar medvetlöshet, som följs av döden genom hypoxemi (syrebrist) efter hämning av andningscentra och/eller hjärtstillestånd. I vissa fall tappas muskelkontrollen i det första anestesiadiet, vilket medför så kallad excitationfas med både ljud och muskelkontraktioner. Vid användning av injicerbara avlivningspreparat är intravenös tillförsel (direkt i ett blodkärl) snabbast och mest pålitligt. Det är lämpligt att sedera aggressiva och rädda djur först. Om det är ogörligt eller opraktiskt (till exempel vad gäller små djur, under 7 kg) att tillföra avlivningsmedlet intravenöst, är det acceptabelt med intraperitoneell injektion (i buken), förutsatt att avlivningspreparatet ej är vävnadsretande och inte innehåller neuromuskulärt hämmande ämnen. Intrakardiell administration (injektion i hjärtat) är ej acceptabelt på vakna djur, då injektionen är svår och precisionen osäker. Intrahepatisk (i levern) administration har beskrivits på katt, men alla övriga ej vaskulära injektioner av avlivningspreparat är oacceptabla enligt Andrews

et al (1993). Inhalationsanestetika anses i rapporten särskilt lämplig för avlivning av små djur (< ca 7 kg) och när en injektion är svår att genomföra.

Mekanisk avlivning

AVMAs panel behandlar även avlivning med bultpistol, gevär, cervikal dislokation, dekapitering, elektrisk ström, strålning med mikrovågor, avblodning, stuning (slag mot huvud/skallbas) och pithing (mekanisk förstörelse av hjärnvävnad), och de tre sistnämnda anses endast acceptabla när de används i kombination med annat (Andrews et al 1993). På grund av de inneboende riskerna med mekanisk avlivning är kravet på skicklighet och erfarenhet hos utföraren av yttersta vikt. Man bör ha tränat på sövda eller döda djur, och metoden bör bara användas när inga alternativ finns.

Canadian Veterinary Medical Association uppmärksammade 1991 problemet med tillgänglighet på veterinärer på landsbygden, och publicerade riktlinjer för avlivning av både små och stora djur med skjutvapen (Longair et al 1991). Där rekommenderas att hund och katt skjuts i huvudet framifrån, hunden en cm vid sidan om ett tänkt kryss mellan övre öronbasen och inre ögonvinkeln, med geväret riktat lite över hundens kropp, mot ryggraden. Katten skjuts mitt i pannan strax nedanför en tänkt linje mellan de båda öronens inre fäste. Se vidare figur 3. Detta ska jämföras med svensk lagstiftning (LSFS 1990:14) som anger att "skottet skall avfyras mot bakhuvudet (nackregionen)", utan vidare instruktioner i vilken riktning skottet ska ta.

Figur 3. Instruktioner för hur hund och katt ska avlivas med skjutvapen, avsedda för den kanadensiska landsbygden. Illustrationer ur Canadian Veterinary Journal vol 32, dec 1991 (Longair et al 1991).

I Karolinska Institutets utbildningsmaterial "Avlivning av försöksdjur" (Iwarsson 1996) upprepas den djurskyddsmässiga grundförutsättningen för att en avlivningsmetod ska kunna rekommenderas; den bör medföra medvetlöshet innan andning och/eller hjärtverksamhet upphör. Där sägs att den som inte kan vänta på säkra dödstecken efter avlivning (med vilket avses invänta likstelhet) bör avbloda genom uppklippning av hjärta eller större blodkärl, alternativt utföra dekapitering, innan djur förpackas.

Domar med kommentarer

För att studera hur lagarna om avlivning tillämpas har ett antal domar granskats. Det går inte att söka domslut i Sverige på något nyckelord, utan man måste känna till vid vilken domstol förhandlingar hållits och när. Det är alltså ett komplicerat arbete att hitta relevanta domar. I stället har jurist Helena Striwings litteratur och personliga kunskaper utgjort källa för dessa uppgifter. En dom har valts bort på grund att domskälen var så kortfattat skrivna att den inte tillförde något. Det finns fler rättsfall, och det finns även beslut i kommunala miljönämnder som gäller avlivning, men arbetets omfattning tillåter inte djupare efterforskningar.

1. Slängde valp i ångfartygets eldstad

Den 25 augusti 1932 anlände ångfartyget Odin till Stockholm från Riga. Tullmyndigheten stoppade ilandförandet av en hundvalp, för vilken införseltillstånd ej fanns. Två dagar senare gav andre styrmannen enligt gärningsmannen (gm) order om att valpen skulle avlivas genom att brännas. Gm berättar att han tog valpen till maskinrummet, konstaterade att pannan ej brann för fullt men var fylld med glödande kol, kastade in valpen och stängde luckan. Han hörde ett par korta gläfs, varefter det blev tyst. Han anser att valpen dog ögonblickligt, och uppger sig vara stor djurvän. En tulltjänsteman, som närvarat vid gärningen, hävdar att han uppmanat gm att först slå ihjäl valpen, men fått svaret av gm att den skulle dö på ett ögonblick. Tulltjänstemannen berättar att valpen jämrade sig och kved under högst två minuter, och menar att den led svåra plågor innan den dog.

Gm åtalades för djurplågeri enligt 18 kap 16 § strafflagen. Rätten ansåg att valpen lidit svåra plågor innan den dött, och att gm visat uppenbar grymhet.

Gm dömdes för djurplågeri till 40 dagsböter å 5 kronor (HD 1934:36).

Kommentar

Detta är det enda fall gällande avlivning av sällskapsdjur som avgjorts i Högsta Domstolen. Eftersom konstruktionen på djurplågeribrottet var helt annorlunda då, har det dock inget värde som praxisvägledare.

2. Ströp grannens katt

Nyss inflyttad i egen lägenhet var gärningsmannen (gm), man 17 år, irriterad på grannens katt, som tog sig in till honom när dörr eller fönster öppnades. När den en dag smet in, blev gm arg och tog tag i katten, kramade hårt med båda händerna runt dess hals och vred. När han sedan släppte ned den på golvet ryckte den till, och han kunde konstatera att den var död. Han grävde ned katten i sin trädgård. Gm uppger att han höll om kattens hals längre än några sekunder, men inte lång tid, och att den dog av kvävning, ej av bruten nacke. Han anser inte att han utsatt katten för något direkt lidande, och inte heller att gärningen är brottslig.

Gm var åtalad för djurplågeri. Tingsrätten bedömer att gm dödat katten för att han var irriterad över att den kommit in i lägenheten, och att det är förenat med böter, oavsett tillvägagångssätt, jämlikt lagen (1943:459) om tillsyn över katter och hundar. Vidare anser rätten att gm orsakat katten en långsam och plågofylld död, att han måste ha insett risken för att katten skulle utsättas för lidande samt att vetskapen om detta inte skulle avhållit honom från gärningen (så kallat eventuellt uppsåt föreligger, förf. anm.). I bedömningen av påföljd tas hänsyn till att gm har en MBD-skada som ytrar sig i nedsatt omdömesförmåga och svårigheter att styra sina rörelser, varför antalet dagsböter sätts lägre än vad gärningen förskyller.

Gm dömdes för djurplågeri till 40 dagsböter å 30 kronor (Sjuhäradsbygdens tingsrätt DB 344, 1993-12-17).

Kommentar

Rätten har lagt viss vikt vid orsaken till gm:s handlande, att han ”bara var irriterad”. Att katten utsatts för lidande anses styrkt, i detta fall helt utan sakkunnigutlåtanden. Tydligen anses inte den dokumenterat nedsatta omdömesförmågan ha kunnat hindrat gm från att inse risken att orsaka katten lidande, trots att han själv inte tycker att han gjort det, och det inte finns någon motbevisning.

3. Gav två katter godis med glykol

Gärningsmannen (gm), man 58 år, ville skrämma bort grannens två katter, som regelbundet sprungit in på hans gård i tre års tid. De kissade på utemöblernas dynor och i rabatten, och gm menar att grannen måste ha förstått att han var irriterad. Han tänkte att katterna om de blev sjuka inte ville gå tillbaka till hans tomt. Han hade tidigare förgäves försökt med lökringar och peppar, och satte nu ut ett fat med kattgodis och glykol. Han såg sedan att fatet var tomt.

Katterna påträffades skrikande, i kramper, och fördes till djursjukhus där de efter undersökning avlivades. Tjänstgörande klinikveterinär har skrivit ett intyg rörande den ena katten, där det framgår att den låg platt på sidan och hade svårt att andas, slemhinnorna var bleka och den var i chock. Den hade diffusa blödningar i underhuden och var vid ankomsten döende. En länsveterinär anlätades för ett utlåtande om glykolförgiftning. Han skriver att det behövs mycket låg dos för att förgifta en katt, och beskriver i utlåtandet glykolets verkan i kroppen kopplat till de aktuella katternas symtom. Dessutom konstaterar han att katterna utsatts för allvarligt lidande.

Gm var åtalad för djurplågeri. Tingsrätten menar att det inte kan bevisas att gm visste att katterna skulle dö, men då han räknat med att de skulle bli sjuka har han förfarit grovt oaktsamt, och brottsrekvisiten är därmed uppfyllda.

Gm dömdes för djurplågeri till 80 dagsböter å 140 kronor (Köpings tingsrätt B1328/94, 1994-05-30).

Kommentar

Två välskrivna veterinärmedicinska expertutlåtanden och tydliga vittnesuppgifter styrker katternas lidande. Det framgår ej av materialet varför åklagaren inte yrkade på ansvar för skadegörelse.

4. Slog hund i huvudet med strykjärn

Gärningsmannen (gm), man 37 år, berättar att han efter att ha haft hunden i 4-5 månader utvecklade allergiska besvär, och därför ville göra sig av med den nu sju månader gamla blandrasen (schäfer/gråhund). Att anlita en veterinär skulle bli för dyrt, 800 till 1000 kronor och därtill taxiresa till veterinären. En jägare skulle kunna hjälpa honom, men han ville inte vänta till dagen efter då jägaren hade tid. För att bedöva hunden gav han den tre tabletter Imovane, av vilka han själv ibland tar en tablett för att kunna somna. Han lade hundens huvud mellan framtassarna och gav ett slag med det 2 kg tunga strykjärnet, varvid hunden gnällde. Den gnällde även efter det andra slaget, men inte efter de därpå följande. Totalt utdelade han fem eller sex slag, vilka träffade huvudet på hunden. När han trodde hunden var död, stack han den i halsen och blodet rann ut. Gm menar att han ej uppsåtligt eller av grov oaktsamhet otillbörligen utsatt hunden för lidande, eftersom han trodde att hunden var bedövd.

Sakkunnigvittnet, en länsveterinär, vittnar om att hundar uppfattar smärta på samma sätt som människor, och hänvisar till LSFS 1990:14. Medicinen hunden fick har ej mildrat lidandet utan bara minskat djurets möjlighet att försvara sig. Ett yttrande av en universitetslektor vid SLU intygar att de tre tabletterna Imovane åstadkommit varken medvetlöshet eller smärtlindring.

Gm var åtalad för djurplågeri alternativt brott mot djurskyddslagen. Tingsrätten bedömer att gm begått den åtalade gärningen, samt att hunden otillbörligen utsatts för lidande genom att gm slagit den på visat sätt trots att den ej var medvetlös. Han borde dessutom varit medveten om risken för att hunden inte skulle dö omedelbart. Påföljden mildras av att gm försökt lindra djurets smärta.

Gm dömdes för djurplågeri till 50 dagsböter å 60 kronor (Hedemora tingsrätt DB 160/1995).

Kommentar

Imovane (zoplikon) är en cyklopyrrolon med GABA-stimulerande effekt, och är ett rent sömnmedel med indikation för korttidsbehandling (FASS 2003).

Åklagaren har i åtalsanmälan yrkat ansvar för djurplågeri *alternativt* brott mot djurskyddslagen, i händelse rätten inte skulle anse både uppsåt/grov oaktsamhet och djurets lidande bevisat. I bevisningen finns två veterinärmedicinska sakkunnigutlåtanden angående det lidande hunden utsatts för.

Gm förklarar sitt handlande i efterhand med först ekonomiska argument, och sedan att han inte ville vänta på hjälp från jägaren.

5. Avlivade hund med injektion i lunga eller lungsäck

Den åtalade (d.å.), man 67 år och legitimerad veterinär, avlivade en schäfer, 7-8 månader gammal, genom att enligt egen uppgift injicera 12 ml avlivningsvätska i lungsäcken. Djurägaren hade ringt tidigt på morgonen den 18 oktober och insisterat på att få komma med en hund som skulle avlivas, då den var aggressiv mot hennes barn. Vid avlivningen användes en speciell kanyl med plast i spetsen, som förhindrade att den trängde in i lungan. Enligt d.å. lade sig hunden ned efter cirka tio sekunder, och efter visst reflexbortfall injicerades magnesiumsulfat intrakardiellt för att hjärtat säkert skulle stanna. Det hela gick lugnt till. D.å. skrev ett intyg på att hunden avlivats på grund av aggressivitet, vilket djurägaren var missnöjd med. Hon ville istället att det skulle stå olycksfall, för att kunna få ut försäkringsersättning för hunden.

Djurägaren uppger att hunden var tre år gammal, och efter en flytt slutat vara rumsren samt börjat rymma. Hon ringde d.å. på eftermiddagen den 19 oktober för att få hunden undersökt, och talade in ett meddelande på hans telefonsvarare. D.å. ringde upp henne på kvällen, varvid hon bad honom undersöka hunden. När hon kom till d.å. satte han munkorg på den, lyfte upp den på undersökningsbordet och sprutade avlivningsvätska i hundens vänstra lunga eller lungsäck. Hon berättar att hunden skrek och kastade sig våldsamt fram och tillbaka under fem till tio minuter. D.å. skrek åt henne att hålla hunden stilla. Det var fruktansvärt. Till slut segnade hunden ned. Djurägaren menar att hon varit med om många avlivningar, men aldrig en så uppskakande och plågsam som denna. D.å. skrev sedan i intyget att hunden avlivats på grund av aggressivitet, vilket är fel. Hon kom till d.å. för att få hunden undersökt, eftersom den blivit så skygg. Djurägaren bekräftar att hon efter avlivningen har skrivit i brev till försäkringsbolaget att hunden varit aggressiv och att hon inte såg någon annan utväg än att avliva den.

En länsveterinär anlätades som sakkunnig. Han uppgav att den vanligaste avlivningsmetoden är att inducera operationsnarkos med intramuskulär injektion, och därefter injicera avlivningsvätska intrakardiellt. D.å.:s metod kände han inte till och kunde inte uttala sig om, men han tittade på den speciella kanylen och ansåg att den gör det möjligt att injicera i lungsäcken som uppgivits. Länsveterinären bedömde vidare att detta borde ha samma effekt som att spruta in vätskan i buken, vilket rekommenderas i LSFS 1990:14, och att det är osannolikt att det skulle kunna ta mellan fem och tio minuter innan hunden blir medvetslös efter en sådan injektion. Veterinären vittnar dessutom om att d.å. är känd som en skicklig veterinärkirurg.

Dåvarande ställföreträdande prefekten vid Veterinärmedicinska fakulteten i Uppsala har på åklagarens begäran skrivit ett yttrande. Hon har fått informationen att 12 ml avlivningsvätska injicerats direkt i hundens lungor. I utlåtandet skriver

hon att en sådan injektion inte är lege artis, eftersom den är smärtsam och lätt skapar ångest då andningen försvåras på grund av minskad lungkapacitet. Hon skriver också om hur man på utbildningen i många år lärt ut att avlivning ska ske genom att avlivningsvätska injiceras i ett blodkärl, och avslutar med att konstatera att d.å. ej handlat enligt vetenskap och beprövad erfarenhet vid den aktuella avlivningen.

D.å. var åtalad för djurplågeri. Tingsrätten anser det inte visat att avlivningsvätskan injicerats i hundens lungor utan i lungsäcken. Av länsveterinärens yttrande framgår inte att det skulle orsaka djuret lidande. Den ställföreträdande prefektens yttrande har inte något större värde vid bedömningen, då det förutsätter att avlivningsvätskan injicerats i lungan. Eftersom djurägarens berättelse innehåller en del emotsägelser, kan den inte bedömas som så tillförlitlig att den mot d.å:s uppgifter kan läggas till grund för en fällande dom. Åtalet ogillas (Ljusdals tingsrätt B5/97, 1997-04-02).

Kommentar

Det är tråkigt att ett yttrande, som i sig är tydligt och utgör ett gott bedömningsunderlag, ska tappa hela sin betydelse på grund av att den sakkunnige fått fel information. Hade hon skrivit om injektion av avlivningsvätska i thorax hade rättegången kanske slutat annorlunda. Länsveterinärens vittnesmål, å andra sidan, är tvetydigt. Han säger först att han inte känner till den nämnda avlivningsmetoden och ej kan yttra sig om den, och fortsätter sedan med att spekulera kring tänkbar effekt när avlivningsvätskan sprids runt lungan. Denna spekulering tas av rätten som stöd för att hunden inte lidit. Han avfärdar uppgiften om att det tog 5-10 minuter innan hunden blev medvetslös. Som veterinär bör man veta att djur kan reagera på de mest oväntade sätt både vid sövning och i en avlivningssituation, särskilt om de är mycket uppskrämda eller aggressiva redan innan. 12 ml avlivningsvätska är heller inte särskilt mycket på en schäfer, absolut inte om man vill påstå att situationen skulle vara jämförbar med en injektion i buken. Länsveterinären gör också tillägget att d.å. är känd som en skicklig veterinärkirurg. Vill han framhäva veterinärens anatomikunskaper, eller föreligger jäv?

Åklagaren har ej yrkat ansvar för brott mot djurskyddslagen. I föreskriften LSFS 1990:14, som omskrivs i domskälen, står att tillförsel av narkosmedel vid avlivning ska göras genom intravenös eller intraperitoneal injektion. Det är i vart fall bevisat att så inte har skett. Huruvida avlivningsvätska i lungsäcken skulle vara mer skonsamt än i lungvävnaden anser författaren ej är utrett. Det finns ingen forskning om detta, och metoden baserar sig inte på beprövad erfarenhet.

6. Knivskar en hund, även åtalad för att ha dödat en papegoja

Gärningsmannen (gm), man 29 år, var ensam hemma med sambons djur. Han var enligt egen utsago alkoholpåverkad, och på väg genom hundgården till hönshuset när han tappade kniven han haft i bakfickan. När han tog upp den kom hunden

rusande mot honom och träffades i halsen av kniven. Han tyckte inte att skadan verkade så allvarlig, men ringde en bekant och bad om hjälp. Gm berättar att en papegoja låg död på golvet när han kom in i huset, och att katterna (en kattunge och en ca 6 månader gammal) var på den. Djurägaren blev uppringd av gm:s bekant och fick veta att gm knivskurit hunden, varför hon reste hem och tog den till veterinär. Hunden avled hos veterinären.

I bevisningen finns ett antal vittnesförhör, av vilka bland annat framgår att gm tidigare hotat slå ihjäl hunden, samt ett telefonförhör med behandlande veterinär. I det framkommer att hunden skadats av ett vasst föremål, och fått ett 15 cm långt hudsår. Skadan var djup och luft- och matstrupe nära att träffas, muskler var avskurna och hunden dog av den kraftiga blodförlusten. Veterinären anser att hunden har tillfogats skadan stående på bakbenen eller liggande på rygg, och att den lidit.

Gm var åtalad för skadegörelse, då hunden ej var hans, och djurplågeri. Tingsrätten bedömer det som osannolikt att gm huggit hunden av våda. Det kan hållas för visst att knivhugget var avsiktligt, och att gm måste ha förstått att skadan var livshotande. Att gm dödat papegojan kan inte styrkas.

Gm dömdes för djurplågeri och skadegörelse till villkorlig dom i förening med 80 dagsböter å 30 kronor (Kalmar tingsrätt B 732-97, 1997-10-02).

Kommentar

Åklagaren har yrkat ansvar för både djurplågeri och skadegörelse, och domstolen har ansett gm skyldig till båda brotten. I bevisningen har sakkunnigutlåtande från veterinär använts.

7. Skar halsen av två katter

Gärningsmannen (gm), man 19 år, hade för en kort tid sedan skaffat två kattungar, som bortskänktes i en tidningsannons. Dessa tog han till sin bostad och avlivade dem efter ett par dagar genom att skära över deras strupar med en kniv. Detta skedde som del i en satanistisk ceremoni. Gm uppger att katterna dog nästan ögonblickligen, samt att han inte samlade upp eller drack av blodet. Av obduktionsrapporten, författad av en läsveterinär, framgår att denne ansett att katterna utsatts för ett lidande som inte är att betrakta som ringa och att avlivningsmetoden är klart olämplig och strider mot gällande föreskrifter.

Gm var åtalad för djurplågeri. Tingsrätten konstaterar att avlivningmetoden strider mot gällande föreskrifter samt att den obducerande veterinären anser att lidandet inte är att betrakta som ringa. Rätten menar vidare att man måste ifrågasätta om varje form av avlivande av katt som inte står i överensstämmelse med meddelade föreskrifter är att anse som djurplågeri, och svarar själv att så knappast kan vara fallet. Då, menar rätten, skulle det inte finnas utrymme att tillämpa 36 § 1 st 2 p djurskyddslagen ("Till böter eller fängelse i högst två år döms den som med uppsåt eller oaktsamhet bryter en föreskrift som har meddelats med

stöd av denna lag.”). Rätten anser vidare att trots katternas icke ringa lidande, har tillvägagångssättet dock varit ändamålsenligt, och lidandet anses inte ha nått den nivå som måste förutsättas för att ansvar för djurplågeri ska ifrågakomma. Åklagaren har under rättegången gjort gällande att gm gjort sig skyldig till brott mot djurskyddslagen.

Gm dömdes för brott mot djurskyddslagen. Det utdömda straffet, skyddstillsyn med samhällstjänst 100 timmar, motsvarande 4 månaders fängelse, avser även ringa vapenbrott (tårgasspray) och grov skadegörelse innefattande brott mot griftefriden (gravskändning samt uppspikande av de två döda katterna på entredörrarna till ett kapell) (Trollhättans tingsrätt B 1310-98, 1999-06-24).

Kommentar

Eftersom djurskyddslagen är preventiv, det vill säga ska förhindra att djur utsätts för lidande, är naturligtvis risken överhängande att djur utsätts för lidande när lagen eller dess föreskrifter bryts. Det är dock inte alls självklart. Det är författarens uppfattning att 36 § 1 st 2 p djurskyddslagen främst avser tillfällen då lagen eller någon av alla dess föreskrifter bryts utan att djur utsätts för lidande såsom avses i BrB 16 kap 13 §, vilket torde vara ett vanligare scenario än det som rättegången handlar om. I förarbetet till lagen (Prop. 1987/88:93) specificeras att ett djur inte behöver ha utsatts för lidande för att någon ska dömas för brott mot djurskyddslagen. Det kan istället handla om måttföreskrifter eller krav på utevistelse. Sista stycket i 36 § DL lyder ”Till ansvar enligt denna paragraf döms inte om gärningen är belagd med samma eller strängare straff i brottsbalken.” Rätten använder sig inte heller av begreppet lidande såsom ”plåga som haft en inte blott obetydlig intensitet och varaktighet” (Prop 1972:122) utan frångår veterinärens bedömning genom att själv gradera lidandet på ett ganska luddigt sätt. Med att tillvägagångssättet varit ”ändamålsenligt”, kanske rätten menar att avlivningsmetoden i sig inte är så väsentlig, bara katterna dör? Resonemanget är för mig svårt att förstå.

Åklagaren har under förhandlingarna tillagt ansvarsyrkande för brott mot djurskyddslagen, då rätten inte ansett djurplågeribrott vara bevisat. Han har heller inte nämnt möjligheten att katterna utsatts för psykiskt lidande under denna rituella slakt. En tydligare bild av de förhållanden under vilka katterna offrats, skulle kanske ha ökat möjligheterna till en djurplågeridom. Både veterinärmedicinskt sakkunnigutlåtande och obduktionsrapport finns i bevisningen.

8. Sköt katt, säkerställde ej att den dog

Gärningsmannen (gm), man 38 år, sköt en katt i huvudet (vapentyp anges ej) den 24 februari 2000, och lämnade den i en kartong på en icke angiven plats. Ett vittne berättar att katten var vid liv den 26 februari. Katten är obducerad. I domskälen nämns inte huruvida katten utsatts för lidande (vilket emellertid får anses utrett i och med att den varit påskjuten, vid liv och instängd i en kartong i två dygn).

Gm var åtalad för djurplågeri. Tingsrätten anser att han varit grovt oaktsam eftersom han inte gjort mer än lyst in i kartongen och vridit på den, för att övertyga sig om att katten var död.

Gm dömdes för djurplågeri till 40 dagsböter å 60 kronor (Bollnäs tingsrätt B 1019-00, 2001-01-24).

Kommentar

Gm uppger att han var "hundra procent" säker på att katten dog. Vid just detta tillfälle har en annan person upptäckt katten och gjort något åt det. Valet av avlivningsmetod diskuteras ej, utan brottet utgörs av att inte ha kontrollerat att katten var död.

9. Dödade skadad katt med yxa, säkerställde ej att den dog

Gärningsmannen (gm), man 29 år, och hustrun fick en katt på köpet när de köpte hus. En morgon var katten skadad, halt och blödande, och gm ville göra slut på lidandet. Efter att ha stoppat katten i en plastpåse slog han på den upprepade gånger med baksidan av en yxa. När han trodde att katten var död stoppade han den i en container för pappersåtervinning. Grannar hörde katten gnälla, lyfte upp den och tog med den hem till gm då den igenkänns som dennes katt. Enligt uppgift var detta ca 45 minuter efter att gm lagt den i containern. När katten uppvisades för gm utbrast han enligt vittnet "nej, har den överlevt". Sedan lämnades katten på gm:s bro, varefter den sågs stryka omkring i byn det närmaste dygnet innan den kunde avlivas.

Gm var åtalad för djurplågeri. Tingsrätten bedömer att genom att inte förvissa sig om att katten var död innan han slängde bort påsen innehållande katten, har gm av grov oaktsamhet otillbörligen utsatt katten för lidande.

Gm dömdes för djurplågeri till 50 dagsböter å 100 kronor (Östersunds tingsrätt B 2090-00, 2001-02-28).

Kommentar

Det är turen, eller om man så vill oturen, som gör att gärningsmannen överhuvudtaget får reda på att han begått ett misstag, och det enskilda vittnets förtjänst att han kan lagföras för det. Gm:s val av avlivningsmetod och kattens eventuella lidande under yxslagen, togs aldrig upp i rätten, utan det är underlåtenheten att kontrollera att katten var död som han dömts för..

10. Dödade hund genom hängning

Gärningsmannen (gm), man 61 år, uppgav i rätten att han rastat hunden, och att den gjorde sina behov inomhus strax efter detta. Han blev då arg och beslöt avliva den. Han fäste ett rep i en takbjälke, lade en snara runt hundens hals och hoppade ned

från en avsats med hunden i famnen, varpå han släppte greppet om den. Gm hävdar att den dog omedelbart. Gm berättar vidare att han varit intagen för behandling av sina alkoholproblem, varvid hunden fått vara hemma. Han har också haft stora besvär med hunden, som förstört mycket och anfallit folk, och därför planerat att avliva den. Han har tyckt att det varit för dyrt, och han har varit ovillig att låta vänner skjuta den på grund av risken för bråk.

Gm var åtalad för brott mot djurskyddslagen. Tingsrätten konstaterar att gm hängt sin hund, och att inte annat är visat än att den dog omedelbart, genom strypning eller genom att dess nacke knäckts. Man hänvisar till gällande föreskrifter LSFS 1990:14.

Gm dömdes för brott mot djurskyddslagen till 1000 kronor i böter (Klippans tingsrätt B 106-01, 2001-05-03).

Kommentar

Gärningsmannen berättar själv om sina alkoholproblem. Han talar också om hur han aktivt valt bort de lagliga och för hunden minst plågsamma avlivningsalternativen. Hunden är inte obducerad, och inget sakkunnigvittne är tillfrågat om rimligheten i påståendet att hunden verkligen ska ha dött omedelbart. Om man tittar närmare på de två möjligheterna till hur hunden dött, strypning eller bruten nacke, är inget av dem fritt från lidande för hunden. En bruten nacke innebär förlamning med påföljande andningsstillestånd men bibehållet medvetande fram till kvävningsskörden, men detta kan man inte begära att åklagare, domare eller lagmän ska inse. Jag är övertygad om att gärningen innehåller alla rekvisit som krävs för djurplågeribrott, men åklagaren har inte yrkat ansvar för detta, ej heller sökt sådan bevisning.

11. Dödade 4 valpar med upprepade slag, och spolade ned en valp i toaletten

Gärningsmannen (gm), man 48 år, hade en dräktig tik med rävskaab, som han skulle låta avliva dagen för brottet (om veterinärtid bokats för detta framgår ej). Han och hans kamrat var inte nyktra. På morgonen valpade tiken, och av ekonomiska skäl tog han de tre valparna till soprummet, där han slog ihjäl dem mot en vägg. Under tiden kom ytterligare en valp, vilken kamraten spolade ned i toaletten. Gm tog tiken till hållplatsen, där hon nedkom med ännu en valp. Den slog gm ihjäl mot trottoarkanten.

Gm hävdar att han slagit ett slag per valp. Länsveterinären anlätades som sakkunnig, och sade följande: Den som utför avlivningen ska vara väl förtrogen med metoden och nykter. Att slå valpar mot en vägg eller en trottoarkant uppfyller inte kraven på en korrekt avlivning, utan utgör misshandel till döds.

Hela dagen hörde personal i en kontorslokal på bottenplanet jämrande ljud, och man letade tillsammans med en VVS-konsult efter orsaken. Man gick runt i huset och pratade med de boende, även med gm, men ingen visste något att berätta. Först

vid 22-tiden kunde VVS-konsulten lokalisera ljuden till avloppsledningen nära en toalett i kontorslokalen. Toalettstolen skruvades loss och han kunde dra fram den blöta hundvalpen, som då fortfarande levde. Den avled dagen därpå. Sakkunnigvittnet menar att valpen utsatts för kraftigt lidande först i en druckningssituation, sedan nedkyld och instängd i avloppssystemet och slutligen genom kvävning till döds till följd av cirkulationskollaps i lungorna.

Gm var åtalad för djurplågeri. Rätten bedömer att även om gm inte själv spolat ned valpen i toaletten, har han utsatt valpen för lidande genom att trots vetskapen om att den spolats ned i toaletten ej slå larm. Genom VVS-konsultens besök på eftermiddagen visste gm att den fortfarande levde efter ett antal timmar, men valde ändå att inte berätta vad som hänt eller vidta några räddningsåtgärder.

Gm dömdes för djurplågeri till en månads fängelse (Göteborgs tingsrätt B 746-99, 2001-06-07).

Kommentar

En veterinär har använts som sakkunnig för att styrka att djuren utsatts för lidande. Dessutom har rätten konstaterat att gm ej var förtrogen med avlivningsmetoden för hundvalparna, och med det som utgångspunkt mer eller mindre förutsatt att de måste ha utsatts för lidande, också detta till stor del styrkt genom veterinärens utlåtande. Brottet ter sig mycket grymt även för en lekman, men veterinärens medverkan kan ändå ha gjort stor skillnad i tingsrättens bedömning.

Gm är dömd ett flertal gånger tidigare, bland annat för narkotikabrott, och var inte nykter när detta brott begicks. Ingenstans diskuteras tikens lidande.

12. Åtalades för att ha dödat katt och hund med yxa

Den åtalade (d.å.), man 46 år, berättar att han under 1997 avlivat sin hund efter att den blivit aggressiv mot barnen. Han slog den i skallen med en yxas trubbiga ände, och d.å. hävdar att den dog omedelbart och att han kände att hjärtat slutat slå när han bar bort den. 1999 avlivade han en katt. Han slog den i huvudet med baksidan av en yxa mot en huggkubbe, varvid katten sprattlade till en gång och sedan dog direkt. D.å. uppger att han varit med vid slakt av djur vid många tillfällen, och att det då tillgick på motsvarande sätt.

Sakkunnigvittnet, en veterinär, redogör för lagkraven gällande avlivning, och menar att djuren kan ha orsakats lidande genom stress före slaget samt genom risken att andnöd uppkommit före dödsögonblicket. Veterinären vittnar också om att man kan konstatera om döden inträtt genom att känna om hjärtat slår. Hon avslutar med att konstatera att katten kan ha dött direkt, samt att hon ej har personlig erfarenhet av avlivning av smådjur på landet.

D.å. var åtalad för djurplågeri. Tingsrätten konstaterar att det inte är tillförlitligen styrkt att hunden och katten otillbörligen utsatts för lidande, varför åtalet lämnas utan bifall (Kalmar tingsrätt B 1005-01, 2001-09-13).

Kommentar

D.å. frias eftersom åtalet bara gällde djurplågeribrott, som kräver bevis för uppsåt/grov oaktsamhet samt att djuren ska ha otillbörligen utsatts för lidande. Hade det i åtalsanmälan stått "djurplågeri alternativt brott mot djurskyddslagen" hade d.å. kunnat dömas för det senare. Med ett sådant utlåtande som den anlitade veterinärens måste åklagaren ha varit allt annat än säker på en djurplågeridom. Man kan aldrig konstatera att ett djur är dött bara genom att känna efter hjärtats slag med handen. D.å. har dessutom påstått att han klarar detta medan han bär hunden, vilket är helt orimligt.

Vid samma tillfälle dömdes d.å. för misshandel, olaga hot och hot mot tjänsteman. Han är tidigare dömd för misshandel, olovlig körning och grovt rattfylleri.

13. Dödade 6 katter & 2 hundar med yxa och 2 kattungar genom att vrida nacken av dem

Gärningsman 1 (gm1), man 71, och gärningsman 2 (gm2), man 32, avlivade vid ett tillfälle två hundar och åtta katter tillsammans, varefter de enligt egen utsago grävde ned djurkropparna i skogen. Kropparna återfanns i två plastsäckar i ett vägdike någon eller några månader senare. Hundarna, av rasen tibetansk spaniel, hade gm1 tagit emot för vård från föreningen Djurens Vänner. Enligt egen utsago tog han senare hand om en katt, vars ägare avlidit, varpå katten "ynglade av sig". Det fanns 6 större katter och två eller tre kattungar vid avlivningstillfället, varför katthonan måste ha haft minst två kullar. Gm1 började nu tycka att det var för arbetsamt att sköta alla dessa djur och ville göra sig av med dem. Gm2 berättar att ingen av dem hade vapenlicens, och gm1 hade inte råd att ta djuren till veterinär. När gm1 en dag hade besök av gm2, bestämde de gemensamt att slå ihjäl djuren. De hade då tagit någon sup men var enligt gm1 ej berusade. Varje djurs huvud hölls mot ett vedträ och den trubbiga änden av en köttyxa slogs mot huvudet. Enligt gm1 dog alla djur omedelbart av slaget. Han hade ingen tanke på att avlivningsmetoden skulle vara olaglig, enär man såvitt han vet har gjort så i alla tider. I tillägg till detta berättar gm2 att de även vred nacken av två eller tre kattungar.

Gm1 och gm2 var åtalade för brott mot djurskyddslagen. Tingsrätten konstaterar att de avlivningsmetoder som använts är olagliga, och att okunnigheten om gällande föreskrifter inte är uppenbart ursäktlig. Gärningsmännen måste enligt rätten ha insett att avlivningsmetoderna innebar en uppenbar risk för att djuren skulle utsättas för onödigt lidande.

Gm1 dömdes för brott mot djurskyddslagen till 60 dagsböter å 90 kr. Gm2 dömdes för brott mot djurskyddslagen, och tilldömdes skyddstillsyn samt

psykiatrisk vård. Det straffet avser även misshandel och olaga hot (Sandvikens tingsrätt B 660-01, 2002-01-24).

Kommentar

Gärningsmännen uppger sig vara helt övertygade om att alla djur dog omedelbart, men har inte ombetts motivera det på något sätt. Kropparna är inte obducerade. Gm1 hävdar att det är en vedertagen avlivningsmetod att slå djur i huvudet med en yxa. Åklagaren har valt att bara yrka ansvar för brott mot djurskyddslagen, och inte försöka bevisa djurplågeribrott. Kanske hade man i detta fall med ett grundligare förhör (var fanns de andra djuren då ni avlivade ett?, utstötte något av djuren något ljud?, på vilket sätt avgjorde ni att de var döda?), obduktion och ett veterinärutlåtande kunnat bevisa att djuren utsatts för lidande.

14. Dränkte katt i toalettstol

Gärningsmannen (gm), man 57 år, dränkte en katt i toalettstolen, när hans hustru efter att ha blivit misshandlad av gm vägrade att komma hem. Gm hävdar i rätten att det aktuella avlivningsförfarandet var vanligt under hans uppväxt.

Gm var åtalad för brott mot djurskyddslagen. Tingsrätten menar att det måste ha stått klart för gm att det kunde vara otillåtet att avliva katten på förfaret sätt, samt att eftersom syftet med dränkningen var att hämnas på hustrun, kunskap om djurskyddsföreskrifternas innehåll inte skulle ha hindrat honom (så kallat eventuellt uppsåt föreligger, förf. anm.). I övrigt innehåller domskälen en utredning huruvida katten var bådads eller enbart gm:s egendom, då åtalet även gällde skadegörelse.

Gärningsmannen dömdes för misshandel, skadegörelse och brott mot djurskyddslagen till 100 dagsböter å 90 kronor (Linköpings tingsrätt B 1560-02, 2002-09-23).

Kommentar

I detta fall har inte åklagaren försökt lagföra gm för djurplågeri utan enbart för brott mot djurskyddslagen, vilket kunde bevisas i princip med hjälp av gm:s egen berättelse. Ett veterinärutlåtande angående det lidande katten utsatts för, eventuellt i kombination med en obduktion, skulle ha gjort det fullt möjligt att döma gm för djurplågeri. Att avlida meddelst drunkning måste oundvikligen innebära lidande. Andningen upphör och hypoxemi inträder i takt med att lungorna vattenfylls under reflexmässiga men resultatlösa hostningar. Förutom den ångest och rädsla katten tveklöst upplever, är det fullt möjligt att den också hinner uppleva smärta och plågor på grund av ischemi i vävnaden.

Det förekommer både alkohol och ytterligare hustrumisshandel i historien runt fallet.

15. Dödade boaormar med nedfrysning, därefter med stening, ej säkerställt att en dog

Den åtalade (d.å.), man 21 år, innehade två vuxna ormar av arten *boa constrictor*, som han försökt omplacera på grund av det tidskrävande skötselarbetet. Efter att ha bitt en kamrat rådfråga en man, vilken tingsrätten accepterat som ”enligt vad som upplysts en av de främsta reptilexperterna i Sverige”, valde d.å. att försöka avliva ormarna med nedfrysning, helt enligt råd från nämnde ormexpert. Denne expert har i rätten redogjort för bakgrunden till att han kommit att anlitas som sakkunnig vad gäller ormar. Efter fem timmar i frysen antog d.å. att ormarna var döda, och tog dem till en klippavsats för att där täcka över dem med stenar. Han märkte då att den ena rörde sig, varför han slängde en ganska stor sten i huvudet på den. Huvudet blev platt och det kom blod från munnen. D.å. staplade sedan lösa stenar över ormarna. Efter tre dagar återvände han. Det luktade illa på platsen och flugor svärmade runt stenröset.

Den 16 augusti hittade en kvinna en orm i ett stenröse. Hon tillkallade samma expert som nämnts ovan, vilken hittade en död orm under stark förruttnelse och en orm som visade livstecken. Den levande ormen hade enligt honom flera revbensbrott, en muninfektion och en huvudform som tydde på uttorkning. Experten polisanmälde fyndet och avlivade sedan ormen genom nedfrysning. När d.å. läste om fyndet i lokaltidningen kontaktade han själv polisen.

Reptilexperterna har i tingsrätten vittnat om ormars förmåga att känna smärta, att han är helt övertygad om att den aktuella ormen har lidit, samt om hur svårt det är för en lekman att avgöra om en orm är död. Han har också redogjort för nödvändigheten av att en veterinär som avlivar en orm är väl insatt i ormens speciella anatomi, och därför kapabel att injicera avlivningsmedlet direkt i hjärtat. Han menar att det är klart mindre humant att injicera den i buken, då det ”tar betydligt längre tid innan avlivningsvätskan verkar och ormen dör”. Samme expert hävdade även att han tagit del av forskningsrön som visar att nedfrysning är ett humant sätt att avliva ormar på.

I bevisningen finns ett yttrande från Jordbruksverket, där det förklaras att nedfrysning inte rekommenderas som avlivningsmetod, då invärtes kristallbildning medför en långsam och smärtsam död. I yttrandet står också att så kallad stening är acceptabel som nödmetod om den utförs med ett välriktat slag som krossar hjärnan.

D.å. var åtalad för djurplågeri. Tingsrätten slår fast att ormar omfattas av djurplågerilagstiftningen, samt att de kan uppleva lidande. Det anses utrett att ormen haft en plågsam sista tid i livet, men i detta fall gäller det att fastställa huruvida grov oaktsamhet förekommit. Eftersom d.å. rådfrågat en expert, försökt att nödavliva ormen med stening, på lekmanamässigt sätt försökt förvissa sig om att ormen var död, samt återvänt till gravplatsen efter tre dagar menar rätten att oaktsamheten inte kan betraktas som grov. Åtalet ogillades därför (Ångermanlands tingsrätt B 3083-02, 2003-03-13).

Kommentar

När den självpåtagne reptilexperten försvarar en plågsam avlivningsmetod, som Jordbruksverket intygat medför lidande för ormen, borde han ha diskvalificerats såsom sakkunnig. Han visar också okunnighet när han menar att tillförsel av avlivningsvätska i buken skulle vara inhumant. Visst tar det länge tid innan ormen dör, men den är i djup narkos tills den gör det. Han står dock oemotsagd i rätten, både vad gäller sin kunskap om ormar och sin åsikt om huruvida en veterinär kan avliva orm på ett godtagbart sätt.

D.å. borde ha kunnat dömas för brott mot djurskyddslagen, eftersom han använt en avlivningsmetod som medför lidande för ormarna, oavsett om oaktsamheten varit grov eller ej. Åklagaren har dock bara yrkat ansvar för djurplågeri.

Tabell 1. Sammanfattning av vad åklagare yrkat ansvar för, åberopat lagrum, utdömt straff samt eventuell avvikelse från åtalet för varje dom. Redovisning av när veterinärutlåtande använts som bevisning, om obduktion utförts, om alkohol funnits med i bilden samt vilken metod som använts för att (försöka) döda djuret. DB=dagsböter.

	Åtal, åberopat lagrum	Straff	Vet.utlåt.	Obd.	Alkohol	Metod att döda
1. HD 1934:36	Djurplågeri <i>18 kap 16§ strafflagen</i>	40 DB	-	-	-	Bränd
2. Sjuhäradsbygden DB 344/93	Djurplågeri <i>16 kap 13§ BrB</i>	40 DB	-	-	-	Strypt
3. Köping B1328/94	Djurplågeri <i>16 kap 13§ BrB</i>	80 DB	X	-	-	Förgiftade
4. Hedemora DB 160/95	Djurplågeri alt. brott mot djurskyddslagen <i>16 kap 13§ BrB, 15§, 36§ 1st 2p DL, 32§ djurskyddsförordn, LSFS 1990:14</i>	50 DB Djurplågeri	X	-	-	Slag i huvudet
5. Ljusdal B5/97	Djurplågeri <i>16 kap 13§ BrB</i>	Åtalet ogillat	X	-	-	Injektion
6. Kalmar B732/97	Djurplågeri + skadegörelse <i>16 kap 13§ BrB, 12 kap 1§ BrB</i>	Villkorlig dom + 80 DB	X	-	X	Knivhugg
7. Trollhättan B1310/98	Djurplågeri + övr. brott, u förhandl tillagt brott mot djurskyddslagen <i>16 kap 13§ BrB, 36§ 1st 2p DL</i>	Skyddstill, 100h samh.tjst motsv 4 mån fängelse (brott mot DL + övr)	X	X	-	Avskuren hals

Tabell 1, fortsättning.

	Åtal, åberopat lagrum	Straff	Vet.utlåt.	Obd.	Alkohol	Metod att döda
8. Bollnäs B1019/00	Djurplågeri <i>16 kap 13§ BrB</i>	40 DB	-	X	-	Skjuten, dog ej
9. Östersund B2090/00	Djurplågeri <i>16 kap 13§ BrB</i>	50 DB	-	-	-	Yxslag, dog ej
10. Klippan B106/01	Brott mot djurskyddslagen <i>36§ 1st 2p DL,</i> <i>32§ djurskyddsförordn, LSFS 1990:14</i>	Böter 1000 kr	-	-	X	Hängd
11. Göteborg B746/99	Djurplågeri <i>16 kap 13§ BrB</i>	Fängelse 1 månad	X	-	X	Slag i huvud (4) Nedspolad (1)
12. Kalmar B1005/01	Djurplågeri + övr. brott <i>16 kap 13§ BrB</i>	Åtalet ogillat	X	-	-	Slag i huvudet
13. Sandviken B660/01	Brott mot djurskyddslagen + övr. brott (gm2) <i>15§, 36§ 1st 2p DL,</i> <i>32§ djurskyddsförordn, LSFS 1990:14</i>	Gm1 60 DB Gm2 skyddstillsyn	-	-	X	Slag i huvud (8) Vridit nacken (2)
14. Linköping B1560/02	Brott mot djurskyddslagen + skadegörelse + övr. brott <i>36§ 1st 2p DL,LSFS 1990:14,</i> <i>12 kap 1§ BrB)</i>	100 DB	-	-	X	Dränkt
15.Ångermanland B3083/02	Djurplågeri <i>16 kap 13§ BrB</i>	Åtalet ogillat	-	-	-	Nedfryst

Interviewer

För att få en bredare bild av hur avlivning av sällskapsdjur utan veterinär medverkan kan gå till, och få en uppfattning om vilka skäl djurägare kan ha att inte anlita veterinär, har två intervjuer gjorts. Djurskyddsinspektören representerar lagen, har många kontakter med djurägare som rör sig i lagstiftningens gråzon, men är också själv djurägare. Den intervjuade jägaren representerar djurägarna och den person som skulle kunna betraktas såsom "väl förtrogen med avlivningsmetoden" som det står i avlivningsföreskrifterna.

Intervju med en miljö- och hälsoskyddsinspektör

Inspektören NN arbetade vid intervjutillfället i en mellanstor svensk stad, och intervjun gjordes 2000-05-04. NN berättar om arbetet som djurskyddsinspektör och om sina privata upplevelser beträffande avlivning. På jobbet händer det att han blir uppringd av människor som har hittat en katt som de nu vill ha hjälp att bli av med. Vid närmare undersökning visar det sig att det är sina egna katter de ringer om. Ibland ringer personer och kräver att kommunen ska ordna med avlivning av grannens katt, under hotet att personen ifråga annars tar hand om det själv. Då brukar man erbjuda hjälp att tala med grannen.

NN berättar att socialtjänsten ibland får kontakt med människor som ekonomiskt eller på annat sätt inte riktigt klarar av att ha ett djur, alternativt fatta beslutet eller betala för avlivning. Ibland fungerar inte samarbetet mellan socialassistenterna och övriga kommunala tjänstemän, till exempel djurskyddsinspektören, kanske på grund av osäkerhet om hur sekretesslagen ska tillämpas.

Kommunen avlivar katter med gevär, och för detta har man polisens tillstånd. Det är inte alltid förutsättning finns för en lagenlig avlivning, utan de tjänstgörande personernas behov och eventuell tillgång på tvångsmedel får styra metoden. I bästa fall har man lyckats fånga katterna i fälla när de ska skjutas. NN har också skjutit lösa katter med salongsgevär på ca 10 meters håll i en ladugård. "Träffar man fel ser man dem aldrig mer." När två katter i en pappkartong var ohanterliga och inte kunde plockas upp, sköts de i lådan med två hagelskott på nära håll. Det blev väldigt blodigt. NN menar att det inte gick att anlita veterinär för det skulle ha kostat för mycket.

NN vittnar om ett tillfälle, då en handläggare på ett miljökontor köpt 17 hundar för att kunna avliva dem. Två djurskyddsinspektörer, en veterinär och en polis deltog i arbetet. De flesta hundarna kunde avlivas av veterinär eller med gevärsskott (salongsgevär) på nära håll, kopplade. Två eller tre av hundarna fanns i en hundgård och kunde ej infångas. De sköts av polisen med tjänstepistol på långt håll utan att stå stilla. Han beskriver att de flög åt alla håll, sprang runt och slutligen dog, alltmedan polisen avlossade 7-10 skott. Viktigast då var att avsluta ett utdraget djurskyddsärende när tillfälle gavs, och ingen ville riskera att det blev hundar kvar på platsen som man sedan inte skulle kunna få tag i.

NN har skjutit två av sina egna hundar hemma, båda gångerna i huvudet på nära håll med hagelgevär. Den ena var en omplaceringshund som han inte riktigt räknade som sin egen, och som var nervös och förstörde egendom. Det tyckte han inte var så svårt. Vid ett senare tillfälle sköt han en hund som han haft sedan den var liten. Han beskriver det hela som blodigt, ögonen trillar ut och huvudet sväller upp. Det var jobbigt att ta reda på kroppen, stoppa den i en säck och städa undan. Han anser att den relation man har till djuret är avgörande för hur svårt det är.

Intervju med en jägare och hunduppfödare

AA är född 1939, uppväxt på landsbygden i södra Norrland, har deltagit i det gängse livet på gården med djurskötsel och hemspekt, samt arbetade i yngre år i skogen med timmerkörning med häst. Han har haft några sällskapshundar, fött upp tre olika jakthundsraser, och har alltid haft en god kontakt med sina hundar. I intervjun tas de djur och händelser upp som AA kommer ihåg bäst. Han har avlivat fler, ett antal av hundarna har också förolyckats, men det är svårt att komma ihåg exakt vad som hänt med alla. Intervjun gjordes 2004-11-27.

När han var tio år fick han lov av sina mycket motvilliga föräldrar att på eget ansvar ta hem en valp, som han ville rädda till livet då hela kullen skulle avlivas. Valpen var inte gammal nog att lämna tiken, kanske 5-6 veckor, och krävde flaskmatning. Efter en veckas sömnlösa nätter tvingades han ge upp och avliva den. Det kändes inte konstigt att vara tvungen att göra det själv, han hjälpte till i husbehovsslakten av höns, kalvar med mera sedan länge och hade ju tagit hem den på eget ansvar. Valpen tog han en bit bort från gården, slog ihjäl med en yxa och grävde ned i en grusgrop.

I femtonårsåldern fick han lov att skaffa en karelsk björnhund, som han använde till ekorrjakt. Den gick alltid lös på gården hemma, följde alla sysslor och sov inomhus. När AA började lämna gården för längre perioder, för att arbeta i skogen eller än längre bort, ville föräldrarna inte ha ansvar för hunden utan bad honom att ta bort den. Den var då 7-8 år. Han tog salongsgeväret som han använde i ekorrjakten, gick med hunden en bit bort från gården och sköt den i pannan. Han vet ej om han avlossade något extra skott, men han är säker på att den var död när han grävde ned den i grusgropen.

I vuxen ålder, tidigt 1970-tal, hjälpte han en barndomsvän att avliva en stövare, som var nervöst lagd. Den jaktkunskap som förmedlades på 60-talet sade att alla mindre djur dör direkt av chock när de påskjuts med hagelvapen, och det var ju också hans erfarenhet från jakten. Baserat på denna kunskap sköt han den bundna stövaren i bröstkorgen med hagel. Hunden dog inte utan högg sig i sidan, där skottet träffat. Han sköt den snabbt i halsen, varpå den dog. Resultatet blev blodigt och svårt att ta rätt på. Det var mycket obehagligt, och han är fortfarande arg på den övertygade expertis han trodde på. Hunden slängdes sedan ned i ett schakt i ett stenbrott, där fler avlivade djur lämnats. AA minns att det var mycket djupt, för djupt för att klättra ned i, och hoppas att det är igensprängt idag.

AA har sedan detta inträffade valt att skjuta hundar med hagelgevär i huvudet på nära håll. Det blir blodigt och söligt men man vet att de dör.

Han har skjutit katter i olika sammanhang. När han jagade räv med foxterriers nära hemgården fanns under en period väldigt många förvildade katter i området. De förknippades med en kvinna som bodde på en gård en bit bort, som hade mängder av katter som hon matade men inte höll reda på. Terrierna stötte upp katter från lador och uthus och jagade upp dem i träd. AA sköt dem i träden. Han vill minnas att det var ungefär ett tiotal. Ingen berättade för kvinnan vad som hänt, då grannarna var överens om att det fanns för många förvildade katter i omgivningen.

Han har också skjutit en katt tillhörig en kvinnlig bekant. För 20 år sedan ville hon att sonen skulle tro att familjens katt sprungit bort. Den orsakade problem bland annat genom att kissa i bostadsområdets sandlåda, och hon ville inte ha kvar den. Sonen hade så starka band till katten att hon inte kunde förmå sig att säga sanningen. Att ta den till en veterinär i hemlighet skulle vara mycket svårare än att låta skjuta den. Katten sköts med hagelgevär och grävdes ned problemfritt.

På senare tid, under 1990-talet, har han hjälpt vänner på landet att fånga vilda katter i en egenhändigt konstruerad fälla. Katterna fångas i en gallerbur, och i den går det bra att skjuta dem med salongsgevär i huvudet. De dör omedelbart, han beskriver hur han kan se kulans in- och utgångshål i skallen, och lämnas antingen i skogen eller används som bete i rävfällan. Gården ligger avskilt från andra gårdar, men AA tycker ändå att det kan kännas tveksamt att avliva katter som kanske tillhör någon, kanske sitter det ett barn någonstans och undrar över sin kamrat. En gång släppte han lös den infångade katten, just med tanke på en eventuell ägare.

AA har hjälpt fler vänner med deras djur, men han säger helst nej. Han har aldrig fått någon ersättning för vad han gjort. Han tycker att det är otrevligt att skjuta hundar, men katter är lättare. Eftersom han vet att han gör det på ett bra sätt är det bättre att han gör det än någon som riskerar att misslyckas. Han är övertygad om att det finns de som blundar när de skjuter, och inte har nerver att kontrollera om djuret är dött. Han har inget direkt svar på hur man ser om djuret är dött, han har inte väntat på att de ska stelna eller kontrollerat vissa detaljer, men menar att man ser hur skottet träffat.

Tidigare i livet har AA inte haft veterinär avlivning som ett tänkbart alternativ, helt enkelt eftersom veterinären var en person som arbetade med brukshästar, delade ut spensalva och drog ut kalvar. Hundarnas problem löste man på annat sätt. Han har också stött på berättelser om brutala och obehagliga avlivningar hos veterinären, varpå vetskapen att han gör det bäst själv förstärktes. Under 1970-talet etablerades ett djursjukhus i regionen, och veterinärvård av hundar blev vanligare. Då handlade det kanske även om att avlivningen kostar pengar. Det låter ändå som om AA tycker att det viktigaste är att han vet att allt går till på det sätt som är bäst för hunden, och det är inte självklart att det är hos veterinären. Han har ännu inte anlitat veterinär för att avliva någon hund. Han har nu en 12-årig stövare som inte

jagar längre men är högt aktad pensionär. Den kommer att avlivas av veterinär, eftersom AA nu har kontakt med en som han litar på och som kommer hem till honom när det är dags.

Diskussion

Avlivningsmetoder

Sammanfattningsvis kan sägas att det i veterinärmedicinsk litteratur finns god information om lämpliga avlivningsmetoder. Svensk lagstiftning ger tillfredsställande vägledning i vad som är tillåtet och inte. Det kan dock ifrågasättas om instruktionerna för hur hund och katt skall skjutas i LSFS 1990:14 visar på den säkraste metoden, se nedan.

Det kan vara intressant att ta upp att en del veterinärer ger avlivningsvätska direkt i hjärtat, ibland efter sövning med ketamin, ibland efter enbart sedering. Det senare rekommenderas i den anestesilitteratur som använts på veterinärutbildningen (Kaartinen et al 1990 s275). LSFS 1990:14 anger att avlivningsvätska ska ges antingen intravenöst eller i buken.

Vid bedömningen av huruvida brott begåtts ska avgöras dels om en använd avlivningsmetod har stöd i djurskyddslagen med föreskrifter, dels huruvida djuret otillbörligen utsatts för lidande varvid djurplågeribrott ska misstänkas. Det som inte kan anses vara avlivning ska betraktas som misshandel till döds (Striwing 1998a, s102).

I LSFS 1990:14 2 § anges att den som utför avlivning ska förvissa sig om att djuret är dött innan vidare åtgärder företas med kroppen. Det är också centrala punkter i Andrews et al (1993) och i Karolinska Institutets instruktioner för avlivning av försöksdjur (Iwarsson 1996). Dessvärre är det svårt att ge några enkla anvisningar i hur en lekman ska kunna säga säkert att ett djur är dött, utan att avbloda det. Det enda riktigt säkra är att invänta likstelhet. Man kan inte vara säker på att hjärtat slutat slå bara för att man inte känner det, inte ens på en katt. För att avgöra detta krävs noggrann auskultation med fonendoskop av någon som är van.

I de kanadensiska riktlinjerna för hur man skjuter hund och katt (Longair et al 1991) anges ett tillvägagångssätt helt skiljt från vad som står i svensk lag. Djuren ska skjutas i pannan, på samma sätt som vi även i Sverige gör med större djur. Med tanke på anatomin är nog risken för ett felplacerat skott betydligt mindre om man skjuter i pannan, eftersom hjärnan är belägen i skallens övre del. Detta illustreras i figur 2 och 3. Ett skott mot nacken riskerar att, med pipan i fel vinkel, gå alldeles för lågt och skapa stor förstörelse i näshåla och munhåla. Detta har huvudsakligen betydelse vid användning av lättare kulvapen. Användning av hagelgevär minskar konsekvenserna av ett felaktigt skott.

Jägare anses kunniga i hur man avlivar djur, men det finns väsentliga skillnader mellan avlivning och jakt som är viktiga att tänka på. När jaktbytet är dött öppnar man det, tar ut bukens och brösthållans organ, bär hem kroppen och hänger upp den på lämplig plats för mörning. Större djur avblodas dessutom direkt efter skottet. Efter den hanteringen föreligger ingen risk att djuret ska bli begravt eller förpackat och slängt i soporna medan det är medvetet, för att sedan vakna upp. Jaktskottet

riktas mot bröstkorgen, med målet att träffa hjärta eller lungor och därmed åstadkomma en snabb död genom inre förblödning. I undantagsfall förekommer skott mot huvud och halskotpelare, med förlamning och skada på andningscentrum som följd. När jägaren avlivar sin hund ska han istället med samma vapen avlossa ett skott mot nackregionen på högst tre meters håll, för att orsaka en omedelbart dödande hjärnskada. Ytterligare en olikhet är att i jakten finns inte det krav på en snabbt inträdande medvetlöshet före dödsögonblicket, som vi har när det gäller avlivning av sällskapsdjur (LSFS 1990:14). Lagar och normer för jakt respektive avlivning baseras åtminstone delvis på helt olika etiska värderingar.

Figur 4. Lagar och normer för jakt respektive avlivning baseras på delvis olika etiska värderingar. Kraven på hur jaktbytet och hunden ska få dö är olika.

Att enbart slå en katt eller hund i huvudet kan aldrig jämföras med slakt, eftersom slakten innehåller avblodning och urtagning av inälvor. Jämför med lagkravet att alla livsmedelsproducerande djur som skjuts med bultpistol, vilken orsakar stor skada i skallben och hjärna, måste avblodas för att lagligen anses vara avlivade (SJVFS 2001:75).

Vad kan vi lära oss av domarna?

De dömda är uteslutande män. I sex av de 16 domarna finns alkoholpåverkan med i bilden, och i fem av domarna gäller åtalet även övriga brott såsom misshandel, ofredande och brott mot griftefriden. Redan 1986 skrev Paulsen om sambandet mellan missbruk och djurskyddsproblem, framför allt gällande hundar. Djur löper en ökad risk att utsättas för brott när de lever hos en missbrukare eller brottsling. Såsom tysta offer är de beroende av den insyn som framför allt finns hos socialtjänsten och polisen. Polisen skulle kunna ta för vana att alltid kontrollera ID-märkning och ägarregistrering på hundar som påträffas i kriminella sammanhang, och lämna uppgifterna till kommunens djurskyddsinspektör. Det skulle innebära en extra arbetsuppgift för polisen, men jag tror att det förebyggande värdet för både

hunden och för att förhindra att människor attackeras av farliga hundar är mycket stort. Vi har ju trots allt en lag som säger att alla hundar ska vara märkta och ägarregistrerade (Lag (2000:537) om märkning och registrering av hundar).

Paulsen (1986) skriver om hur djuren är beroende av att ett djurplågeribrott är synligt, då de är tysta offer, och att man kan anta att mörkertalet är mycket stort. Minst insyn finns i det egna hemmet. Striving (muntligt meddelande 2004-05-11) hävdar i det sammanhanget att djurskyddet är personberoende. Det ingen anmäler får ingen veta, och den enskilde personens insats vad gäller vittnesuppgifter och bevisning är avgörande för resultatet. Svåra bedömningar och bristfälliga bevis är orsaker till att det är svårt att få fällande domar (Paulsen 1986).

Betydelsen av veterinärer som sakkunniga är stor. Faran med otydliga, motsägelsefulla och svårtolkade intyg blir dock uppenbar när man läser domarna. Eftersom den veterinärmedicinska kunskapen är så speciell kan vi inte helt överlåta åt andra att avgöra vad som är viktigt i ett vittnesmål eller utlåtande, utan en veterinär måste ta reda på så mycket bakgrundsfakta som möjligt själv. Det är viktigt att ha rätt uppfattning om vem som är uppdragsgivare och vad åklagaren vill försöka bevisa med dokumentet. Genom att från början ta reda på vilka olika versioner av händelseförloppet som finns, kan man också använda den veterinärmedicinska informationen för att bedöma deras sannolikhet (Carl Hård af Segerstad muntligt meddelande 2004-05-14). Som sakkunnig måste man ibland ställa motfrågor till sin uppdragsgivare för att få rätt detaljinformation.

Vad gäller bedömning av huruvida ett djur lidit eller inte, kan ibland övriga vittnesmål vara fullt tillräckliga för rätten. Om minsta tveksamhet kan finnas bör en veterinär tillfrågas. I flera av domarna hade troligen obduktion varit till stor hjälp. Flera av de åtalade står helt oemotsagda när de påstår att djuren dött ögonblickligen, och det finner jag anmärkningsvärt.

I en åtalsanmälan bör alltid ansvar yrkas för i första hand djurplågeribrott, och i andra hand för brott mot djurskyddslagen. Maxstraffet är lika, men i djurskyddslagen 36 § står att *"Till ansvar enligt denna paragraf döms inte om gärningen är belagd med samma eller strängare straff i brottsbalken."* Efter en ändring i djurskyddslagens 29 § 2003 innebär också en djurplågeridom att den dömda ska beläggas med djurförbud. Man ska alltså i första hand titta på om brottsrekvisiten för djurplågeri kan anses vara uppfyllda. Veterinärens uppgift handlar då om att bedöma varje individs lidande (plåga som haft en inte blott obetydlig intensitet och varaktighet) och att beskriva dess omfattning och orsaker så korrekt som möjligt. Veterinären ska inte bedöma om uppsåt eller oaktsamhet förekommit, men däremot definiera vad som är att anse som normalt förfarande, och vilken kunskap man kan förvänta sig finna hos en viss person (exempelvis om en annan veterinärs förfarande kan anses vara lege artis).

Vad gäller bedömningar i tingsrätten vill jag lyfta fram två domar. I Sjuhäradsbygdens TRDB 344/1993 stryker en MBD-skadad pojke en katt, och rätten finner kattens lidande bevisat helt utan annat vittnesmål än pojkens eget. Då

det är svårt att se någon möjlighet att katten inte skulle ha lidit är nog bedömningen helt riktig. Pojken dömdes för djurplågeri. I Trollhättans tingsrätt B 1310-98 vill rätten däremot inte gå med på att det handlar om djurplågeri, trots att man vidgår att de två katterna utsatts för ett icke ringa lidande när gärningsmannen skar halsen av dem. Man hävdar att skrivningen i djurskyddslagens 36 § innebär att man kan välja att döma för brott mot denna när så är lämpligt, och att djurplågeribrottet skulle kräva ett större lidande. Av domskälen framgår att rätten vill behandla gärningsmannen mildt på grund av att han tagit avstånd från sina handlingar och bedöms ha ett skört psyke. Ställer man dessa domar mot varandra är det svårt att se hur den ena kan vara fällande och den andra, med betydligt mer omfattande bevisning, inte.

Avlivning utförd av representanter för det allmänna

Miljö- och hälsoskyddsinspektörens berättelse vittnar om att även offentliga tjänstemän, såsom poliser, kan medverka till lagstridiga avlivningar. I den i intervjun beskrivna avlivningen av 17 hundar var en viktig anledning att man inte vågade lämna avlivningarna till en annan gång, på grund av risken att de då inte skulle kunna utföras. I andra fall har det handlat om att man inte vill lägga pengar på veterinärhjälp, och heller inte vänta den tiden det tar att få dit veterinären. Situationen är ofta spänd och avlivningsbehovet brådskande på grund av den underliggande konflikten.

Allmänt kan sägas att avlivning av katter i kommunal regi är ett omdebatterat ämne. I Lomma kommun stoppades all så kallad kattjakt under 2002 (Östgöta Correspondenten 2004). Året innan avlivades 70 katter i kommunen. "Lösspringande katter, där man upplever att det inte finns någon ägare, är ju egentligen hittegods som ska lämnas till polisen. Men det vill polisen inte riktigt vara med på." citeras djurskyddsinspektör Linda Karlsson i artikeln. Om katterna är övergivna och förvildade är de inte hittegods, däremot om de är lösspringande och ej i ägarnas omedelbara besittning (Lag (1943:459) om tillsyn över hundar och katter, 7 §). I Malmö skjuts varje år skjuts ett 350-tal katter på uppdrag av kommunen (Mattsson 2002), oftast efter att ha först ha fångats in för kontroll av ID-märkning. Man uppskattar att det finns 5000 förvildade katter i Malmö. Lokala djurskyddsinspektörer och veterinärer rapporteras i artikeln vara oeniga om huruvida man kan avgöra på en katts utseende om den är förvildad eller ej.

I Arbetarbladet skriver Johan Apel (2004) om en incident där en kvinna vittnar om att hon sett två poliser slå ihjäl en katt med upprepade batongslag. Polisen förnekar det hela och menar att hon kan ha sett personal från något vaktbolag, som ju också har uniform. Enligt artikeln berättar dock Mikael Hedström, biträdande närpolischef i Gävle, om hur poliser normalt sett avlivar skadade katter genom att hålla dem i bakbenen eller svansen och slå ett slag med batongen över nacken. "Det vore omöjligt att skjuta katter mitt i stan, det skulle skrämra folk." Detta är naturligtvis inte bara lagvidrigt, utan utgör även en stor risk att utsätta katterna för lidande. Slag i huvudet är inte en avlivningsmetod.

Djurägaren som väljer att avliva sitt djur själv

I de två intervjuerna framkommer ett antal skäl till att inte anlita veterinär utan skjuta hunden eller katten. NN menar att han hellre sparar tid och pengar och skjuter en hund som inte har så stor känslomässig betydelse för honom. Det är helt enkelt mest praktiskt. AA tänker mer på att hunden ska få en skonsam och värdig död, utan inblandning av främmande människor och ovana miljöer. Eftersom han vet att han själv gör det bäst, vill han ta det ansvaret när han orkar. Historiskt har inte veterinärer funnits med i avlivningssammanhang på det sätt som de gör idag. I ett fall var anledningen att skjuta katten att det skulle vara lättare att dölja sanningen för barnet, än om man hade varit tvungen att passa en bokad veterinärtid och ordna med transport till klinik. Jag vill i detta sammanhang citera Mickie Gustafsson: "Om barn tidigt får lära sig att sorg är något som man måste acceptera och tala öppet om, blir det en viktig och värdefull erfarenhet för hela livet." (Gustafsson 2003).

Den lekmanmässiga avlivningen blir ett djurskyddsproblem när en person inte förmår att utföra den på tillfredsställande sätt, på grund av okunskap eller för att situationen är så känslomässigt påfrestande att han inte klarar av att göra rätt. Som tidigare sagts är det viktigaste att korrekt och noggrant kunna säkerställa att djuret är dött. I domarna förekommer människor som saknar den självkänedom som behövs för att kunna avgöra vad man klarar av, men även människor som helt enkelt inte bryr sig om huruvida djuret lider eller ej.

Slutord

Kanske det viktigaste veterinären kan göra är att förklara skillnaden mellan att avliva (euthanasi) och att döda, understryka människans sociala förpliktelser vid avlivning och bemöda sig om att få sina kunder att relatera till sin egen motvilja mot onödigt lidande, skriver Bernard Rollin (1997).

Jag tror att det är viktigt att nå ut till en stor del av djurägarna med en bättre bild av veterinärer och avlivning. Som veterinär är jag övertygad om att den farmakologiska avlivningen är den skonsammaste för hunden och katten, förutsatt att vi kan utföra den på ett sätt som både djur och ägare känner sig trygga med. Kanyler, kliniker, journalföring och vita rockar är något man vill undvika, och inte förknippa med sin bästa väns sista upplevelser. Vi kan förmedla en annan bild av avlivningar, även om de utförs på klinik.

Jag har själv avlivat ett antal hundar och katter i hemmiljö, både sjuka och friska, och varje gång känt att det varit till mycket stort värde för djurägaren trots den höga kostnaden det medfört. Det finns dock risker med att utföra avlivning i hemmiljö, som man måste tänka på. Djurägaren kan plötsligt ändra sig, eller få besök av någon som motsätter sig avlivningen. Om hunden är trygg i bilen kan man också sköta avlivningen på en avskild plats på klinikens parkering. Vi har som veterinärer en unik möjlighet att hjälpa barn och vuxna att ge sina sällskapsdjur ett värdigt slut. Den bör vi ta vara på.

Författarens tack

Helena Striwing, förebild, inspiratör, djurskyddets juridiska klippa, förutan vilken inte ens idén till detta arbete hade funnits.

Min make Ola, stöttepelare, fruktsamma bollplank och hundens evige koppelhållare.

Mina underbara barn, som suttit i mitt knä framför datorn och förklarat att jag är den bästa djurdoktorn.

Tack.

Referenser

Domar

HD 1934:36
Sjuhäradsbygdens tingsrätt DB 344/1993
Köpings tingsrätt B1328/94
Hedemora tingsrätt DB 160/1995
Ljusdals tingsrätt B5/97
Kalmar tingsrätt B 732-97
Trollhättans tingsrätt B 1310-98
Bollnäs tingsrätt B 1019-00
Östersunds tingsrätt B 2090-00
Klippans tingsrätt B 106-01
Göteborgs tingsrätt B 746-99
Kalmar tingsrätt B 1005-01
Sandvikens tingsrätt B 660-01
Linköpings tingsrätt B 1560-02
Ångermanlands tingsrätt B 3083-02

Författningar

Brottsbalken
Djurskyddslagen (1988:534)
Djurskyddsförordningen (1988:539)
Europarådets konvention om skydd för sällskapsdjur.
JoU 1987/88:22, yttrande om proposition om djurskyddslag.
Lag (2000:537) om märkning och registrering av hundar.
Lag (1943:459) om tillsyn över hundar och katter, återfinnes i Byggningsbalken.
Lantbruksstyrelsens föreskrifter och allmänna råd om avlivning av hundar, katter, vissa pälsdjur och daggamla kycklingar m.m. (LSFS 1990:14, saknummer L 24).
Naturvårdsverkets föreskrifter och allmänna råd om jakt och statens vilt (NFS 2002:18).
Ordningslagen (1993:1617)
Prop. 1987/88:93, om djurskyddslag, m.m.
Vapenförordningen (SFS 1996:70)
Prop. 1972:122
Statens Jordbruksverks föreskrifter om hanteringen av vissa djurarter vid slakt eller annan avlivning (SJVFS 2000:160, saknummer L 22).

Litteratur

Andrews, E.J., Taylor Bennet, B., Derrel Clark, J., Houpt, K.A., Pascoe, P.J., Robinson, G.W., Boyce, J.R. 1993. 1993 Report of the AVMA Panel on Euthanasia. *Journal of the American Veterinary Association*. 1993;202(2):229-249.

ATL. 2000. Utan författare. Brott avliva tamdjur med jaktgevär. *ATL –Lantbrukets affärstidning*. Nr 13. 2000-03-31.

Beckman, N., Holmberg, C., Löfmarck, M., Strahl, I., Wennberg, S. 1990. *Brottsbalken jämte förklaringar, band II*. 6e upplagan. Norstedts Förlag, Stockholm.

Cederlund, B. 2000. Den åldrande hunden – och att skaffa en ny. *Hundsport*. 12:78-79, 132-134.

- Egenvall, Agneta. 1999. Canine health, disease and death: data from a Swedish animal insurance database. *Acta Universitatis agriculturae Sueciae. Veterinaria*, 56. Sveriges Lantbruksuniversitet, Uppsala.
- FASS 2003. *Förteckning över humanläkemedel*. Läkemedelsindustriföreningen, Stockholm.
- Gustafsson, Mickie. 2003. *Att förlora en hund*. Natur och Kultur/LTs förlag, Falun.
- Iwarsson, K. 1996. *Avlivning av försöksdjur*. Reviderad upplaga. Anteckningar utdelade vid forskarutbildningskurs i Försöksdjurskunskap 1993-1996. Veterinär- och försöksdjursenheten, Karolinska Institutet.
- Kaartinen, L., Mero, M., Raekallio, M., Räihä, J., Sandholm, M. 1991. *Anestesiologi för veterinärer*. Veterinärmedicinska Högskolan, Tavastvägen 57, 00580 Helsingfors, Finland. s276.
- Longair, J., Gordon, G.F., Laniel, M-A., MacKay, C., Mould, K., Olfert, E.D., Rowsell, H., Preston, A. 1991. Guidelines for euthanasia of domestic animals by firearms. *Canadian Veterinary Journal*. 32, December 1991. (724-726).
- Ortman, Kerstin. 1993. Avlivning av sällskapsdjur. *Svensk Veterinärtidning*. (45) 10:425-428.
- Ortman, Kerstin. 1993. Avlivning av sällskapsdjur – mänskliga sorgereaktioner. *Svensk veterinärtidning*. (45) 11:479-484
- Paulsen, Katarina. 1986. Djurplågeri. En probleminventering. *C-uppsats i Allmän Kriminologi*. Sociologiska Institutionen, Stockholms Universitet. 1986:3.
- Rollin, B.E. 1997. An ethicist's commentary on the case of the veterinarian who wishes to improve rural euthanasia. *Canadian Veterinary Journal*. Vol 38, June 1997. (334-335).
- Solheim, A.M. 1996. *Euthanasi – en fråga om liv och död*. Fördjupningsarbete vid Institutionen för kirurgi och medicin, Veterinärmedicinska fakulteten, SLU.
- Striwing, Helena. 1987. *Djurplågeri*. Norstedts Förlag, Stockholm.
- Striwing, Helena. 1998a. *Djur som brottsoffer*. Bokförlaget Nya Doxa, box 113, 713 23 Nora.
- Striwing, Helena. 1998b. *Djurskyddsärenden. Fakta och tips*. Nordiska samfundet mot plågsamma djurförsök.

Muntlig kommunikation

- Carl Hård af Segerstad. 2004. Chefspatolog SVA. Utbildning i Handläggning av djurskyddsärenden, Skara, 2004-05-14, anordnad av Inst. för husdjurens miljö och hälsa, SLU.
- Runde, Oddrun. 2004. Distriktsveterinär Varekil. Utbildning i Handläggning av djurskyddsärenden, Skara, 2004-05-13, anordnad av Inst. för husdjurens miljö och hälsa, SLU.
- Sannerholm, Niklas. 2004. Chefsåklagare i Göteborg. Utbildning i Handläggning av djurskyddsärenden, Skara, 2004-05-11 – 2004-05-12, anordnad av Inst. för husdjurens miljö och hälsa, SLU.

Striwing, Helena. 2004. Jur o fil kand. Brusbro 75, 791 94 Falun. Utbildning i Handläggning av djurskyddsärenden, Skara, 2004-05-11 – 2004-05-12, anordnad av Inst. för husdjurens miljö och hälsa, SLU.

De två personer som intervjuats kan nås genom författaren.

Internetadresser

Apel, Johan. Vittne såg poliser slå ihjäl katt med batong? *Arbetarebladet*. 2004-10-07.
http://www.arbetarebladet.se/local_article.php?id=249094&avdelning_2=101

Europarådet (Council of Europe) Treaty Office. European Treaty Series No 125: European Convention for the Protection of Pet Animals.
<http://conventions.coe.int/Treaty/Commun/QueVoulezVous.asp?NT=125&CM=8&DF=09/11/04&CL=ENG> (2004-10-14).

Mattson, Per. I år skjuts det 350 vildkatter. *Sydsvenska Dagbladet*. 2002-09-05.
<http://wl.sydsvenskan.se//Article.jsp?version=81018> (2004-10-07).

Regeringen och Regeringskansliet; Sverige och Europarådet.
<http://www.regeringen.se/sb/d/2562/a/13851> (2004-11-09).

Östgöta Correspondenten. Utan författare. Oklara regler för kommunal kattjakt. *Östgöta Correspondenten*. 2002-07-22.
<http://www.corren.se/archive/2002/7/22/gq8hew284spym01.xml?category=1mr1h4sq7tffj3p> (2004-10-11).